

Ս Ի Ո Ն

ՀԱՅ ԱՄՍԱԳԻՐ

ԿՐՕՆԱԿԱՆ - ԳՐԱԿԱՆ - ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ՊԱՇՏՈՆԱԿԱՆ ՀՐԱՑԱՐԱԿՈՒԹՅՈՒՆ ԵՐԱՅԱԿԷՄԻ ՀԱՅ ՊԱՏՐԻԱՐԺՈՒԹՅԱՆ

ԲՈՎԱՆ ԴԱՎԱՌԹՅՈՒՆ

ԽՐԲԱԳՐԱԿԱՆ	Երես
— Կարողիկոսութիւն Տանն Կիլիկիոյ.	129
ԿՐՕՆԱԿԱՆ	
— Մշակուած Խիղճը.	Թ. Ե. Դ. 133
— Քրիստոնէութիւնն ու եկեղեցին. <i>Զգոն Վարդ. Տէր Եսայիան</i>	135
— Ժողովուրդներու Կրօնական Դաստիարակութիւնը Կիւսակօրեայ Դպրոցներ.	138
— Ս. ՅԱԿՈԲԱՅ ԲԵՄԷՆ — Յարութեան Յոյսը. <i>Սերոբէկ Վարդապետ</i>	141
ԲԱՆԱՍՏԵՂՆԱԿԱՆ	
— Զիբենեայ Լեռը.	Թրգմ. Թ. Ե. Դ. 142
— Ողորմէ՛, Տէր . . .	Եսայի Դպիր 145
ԴԻԻԱՆ Ս. ՅԱԿՈԲԱՅ	
— Մարտիրոս Վրդ. Կաճաղի.	Հրատարակեց Մ. Ե. Ն. 146
ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ	
— Մխիթար Այրիվանեցի Նորագիտ Արձանագրութիւն եւ Երկեր. <i>Դարեգին Արքեպ. Յովսէփեան</i>	148
Կիլիկիոյ Կարողիկոսութեան Վերահաստատութիւնն ու Արքուակցի Զեռնագրութիւնն եւ Օծումը.	150
Ս. ՅԱԿՈԲԻ ՆԵՐՍԷՆ — Կանսերուրի Արեւիկոսկոպսին Այցելութիւնը Երուսա- ղէմ. — Հեռագիրներ Տ. Բարդէն Կրդ.ի Օծման Առթիւ. — Մեր Աւիսատուները. — Ոսնյուայ ի Ս. Եսայի. — Լուսաւորեալ. — Մեռելոց. — Աշխարհամատեան Կիւս- կի. — Ս. Արքուայ Հանգուցեալ Պատրիարքին Մահուան Տարեգաւթը. — Նիկոլայ Երկայի Յարկեանին Առթիւ. — Պատգովանք:	156

The SON an Armenian Monthly of Religion

Printed in JERUSALEM - PALESTINE

Ս Ի Ո Ն

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ

Բոլոր երկիրներու համար՝ Սինի Տարեկան բաժնեգինն է
Անգլ. Շէլլ 6 (Ամեր. Դոլար 1.50) կամ անոր համարժէքը
Եռամսեայ կամ վեցամսեայ բաժանորդագրութիւն չկայ.

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ ԿԱՆԽԻԿ Է

Հասցէ՝ Rédaction de la Revue Arménienne SION
Patriarcat Arménien
JÉRUSALEM — Palestine

Լ Ո Յ Ս Տ Ե Ս Ա Ւ

Ն Ա Ր Ե Կ

Ա Ղ Օ Թ Ա Մ Ա Տ Ե Ա Ն

Ա. ԳՐԻԳՈՐ ՆԱՐԵԿԱՑԻՈՅ

ԱՐԴԻ ՀԱՅԵՐԵՆԻ ՎԵՐԱԾԵՑ

ԹՈՐԳՈՍ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ

Բ. ՏՊԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

ՏՊԱՐԱՆ ՍՐԲՈՑ ՅԱԿՈԲԵԱՆՑ
ԵՐՈՒՍԱԳԷՄ

1931

ԽՄԲԱԳՐԱԿԱՆ

ԿԱԹՈՂԻԿՈՍՈՒԹԻՒՆ ՏԱՆՆ ԿԻԼԻԿԻՈՅ

Կիլիկիոյ հայերէ գատարկումէն ետք՝ այս երկու եզրերուն զուգորդութիւնը դուրսէն առարկայօրէն դիտողի մը տարօրինակ պիտի թուէր թերեւս։ Հիշեցեցեցեայ համար պատմական թանկագին յիշատակներով նուիրականացած Կիլիկեան Աթոռը, պահ մը մեծ եղեռնին տուած անաւոր ցնցումէն յետոյ վերահաստատութեան յոյսը տալէ ետք, այսօր տարաշխարհիկ տունկի մը կը նմանի Ասորիքի հողին վրայ նետուած։ Կիլիկիոյ մեր տունը զրաւուած, ու մենք վարձակալ թափառական, որ սակայն մեր բնիկ տան անունը կը պտտցնենք մեզի հետ։ Ու թերեւ իմաստնագոյնն ալ ատ է։ Ճիշտ է թէ որքան ատեն որ իրաց վիճակը ներկայիս պէս մնայ Մերձաւոր Արեւելքի մէջ՝ Կաթողիկոսութեան «Կիլիկիոյ» մակդիրը պատմական յիշատակ մը պիտի մնայ լոկ, ինքնութիւնը չուրանալու նախանձախնդրութեան ցուցանակ մը, կորսուած իրաւունքի մը տիրութեան ստորասութիւն մը։

Կացութիւնը առնելով եղածին պէս՝ Կիլիկիոյ Աթոռը իրականին մէջ կարելի է կոչել Ասորիքի Աթոռ կամ Անտիոքի Աթոռ — բնդհանուր քրիստոնէութեան համար պանծալի՝ հնութիւն մը այս ալ։ Սակայն ոչ. Աթոռը Կիլիկեան է՝ կանուխ է տակաւին այս կէտին մէջ վերջնականօրէն համակերպելու յետ պատերազմեան մեր ճակատագրին։ Մայր Աթոռն ալ ժամանակին յուսահատական վիճակներու մասնուեցաւ և իր հօտին հետ թափառական ինկաւ։ Բայց յետոյ վերադարձաւ իր տունը։ Պատմութիւնը հապճեպ դատումներու հետ հաշտ չէ։

Պատմական իր արժէքը պահպանելու և իր ներկայ դերը ստանձնելու համար Կիլիկեան Աթոռը, յանձին իր Աթոռակալին Վեհափառ Տ. Սահակ Սրբազանի, վերջին քանի մը տարիներուն նշանակելի քայլեր առաւ և վերակենդանութեան նոր դարազուլ մը բանալու վրայ է։ Թեմերու կազմակերպութեան և կաթողիկոսարանի մը հաստատման համար թափուած ջանքերը յաջողութեամբ պսակուեցան։ Առաջինը՝ կարելի եղաւ զլիաւորաբար Ս. Աթոռոյս երջանկայիշատակ Պատրիարքին Դուրեան Սրբազանի և իր Միաբանութեան իմաստութեան

և բարեացակամութեան շնորհիւ, ըստ որում Պէյրութի, Դամասկոսի և Լաթաքիոյ հնօրեայ տեսչութիւնները իրենց եկեղեցիներով և դպրոցական շէնքերով առժամաւ պէս թողուեցան Կիլիկեան Աթոռին, և այս կերպով վերջ տրուեցաւ անպատեհ խաչաձեւումներու: Տեսչութիւնները վերածուեցան առաջնորդական հինգ թեմերու և ունեցան իրենց կաթողիկոսական փոխանորդները: Երկրորդը, կաթողիկոսարանի մը հաստատումը, հնարաւոր եղաւ նիւթական օժանդակութեամբը Մերձաւոր Արեւելքի Հիմնարկութեան (նախկին Րիլիֆ) որ Կաթողիկոսութեան տրամադրեց Անթիլիասի մէջ ընդարձակ կալուած մը և դպրեմանքի մը հաստատման համար պիւտճէ մը: Աթոռը կարևոր նիւթական օժանդակութիւններ ապահովեց նաև ազգ. բարերար Տիար Կ. Մելքոնեանէ, և Կիւլպէնկեան ինչպէս նաև Գարակէօզեան եղբայրներէ: Գպրեմանքը բացուեցաւ այս ուսումնական տարւոյն սկիզբը, Հոգ. Տ. Շահէ Վարդապետ Գասպարեանի նման պատրաստուած և բարձր կարողութիւններով օժտուած եկեղեցականի մը տեսչութեամբ: Եւ համադրող կազմակերպական այս մեքենան արդիւնաւորապէս շարժման մէջ դնելու նպատակաւ, և իրմէ ետքն ալ անոր օգտակարապէս աշխատիլը ապահովելու և տեւականացնելու մտադրութեամբ Վեհափառ Կաթողիկոսը 1928-ին իրեն աթոռակից ընտրեց Անկիւրիոյ Առաջնորդ Տ. Բարզէն Սրբ. Եպիսկոպոսը: Բարզէն Սրբազան երկու տարի սպասեց Երուսաղէմի մէջ՝ մինչեւ որ Կիւլպէնկեան Լ'նծայարանի սաները չընձաւարտ հանեց: Երկու տարուան այս սպասման ընթացքին՝ Բարզէն Սրբազան զործակցեցաւ շարունակ Կիլիկիոյ Կաթողիկոսին՝ շատ կարեւոր դեր կատարելով եղած կարգադրութեանց մէջ: Անցեալ տարի Բարզէն Սրբազանի Երուսաղէմի մէջ ա՛յնքան արդիւնաւորապէս կատարած զործը, Հոգեւոյս Դուրեան Պատրիարքի առաջնորդութեամբ՝ հանգրուանի մը հասաւ:

Դա՛ռն է յիշատակել՝ Դուրեան մեծ Պատրիարքը վախճանեցաւ. Բարզէն Սրբազան Միաբանութեան հետ ցուրտ հողին յանձնեց անոր մարմինը, անձամբ հանդէսեցնելով անոր զուլթը գերեզմանի հողէ բարձին վրայ: Շատ չանցած Կիւլպէնկեան սաները իրենց չընձն աւարտած՝ կուսակրօն քահանայ ձեռնադրուեցան: Սիւն իր չորրորդ տարին լրացուց: Եւ Բարզէն Սրբազան իր կատարած զործին համար զոհ, իր փակած շիրմին համար դառնացած՝ մեկնեցաւ Սուրիա, ուր քրիստոսադիր պարտականութիւնը զինք կը կանչէր: Այս տարի մարտին հայրապետական կոնգակով Բարզէն Սրբազան ստացաւ արքութեան տիտղոս, երբ այլևս հաստատուած էր Անթիլիասի մէջ:

Յարուցուած կարգ մը մանր բայց անտեղի և անհիմն դժուարութիւններէ ետք՝ եղած բոլոր պատրաստութեանց լրման և զործին հաստատութեան պսակը եղան՝ նախ՝ ընտրեալ Աթոռակիցին օծումը Ն. Ս. Օծութիւն Տ. Սահակ Կաթողիկոսի կողմէ, որ տեղի ունեցաւ Հալէպի Ս. Փառասուն Մանկանց Եկեղեցւոյն մէջ, փառաւոր հանդիսութիւններով, Ապրիլի 26-ին կիրակի առաւօտեան, և երկրորդ՝ Ազգ. Եկեղեցական Համադումարի մը կոչումը և բացումը՝ Վեհափառ Կաթողիկոսին կողմէ:

Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութիւնը եկեղեցական վարչութեան կանոն մը չունի: Սակայն իմաստուն կարգադրութիւն մը բխած է Աթոռին իշխանութենէն այդ մասին ալ, ինչպէս կ'իմանանք Վեհափառ Սահակ Կաթողիկոսին ճառէն: Ծրագրուած է ստեղծել երկու ժողովներ. մին Ազգ. Եկեղեցական Համադումար,

պէտք եղած ատեն զուամբելու համար, եկեղեցականներէ և աշխարհականներէ կազմուած, և համապատասխանող Կիլիկիոյ Կաթողիկոսներու նախորդ ընտրութեանց պատգամաւորական ժողովներուն, և միւսը՝ թեմակալներէ և կարող եկեղեցականներէ կազմուած ժողովը, որ տարին մէկ կամ ըստ հարկին երկու անգամ պիտի զուամբուի Կաթողիկոսարանին մէջ կանոնաւորաբար:

Պէտք մըն էին այս ժողովները ի հարկէ, երկրորդը մանաւանդ: Վասնզի որքան ալ Աթոռակալ Կաթողիկոսը (կամ այժմու պարագային Աթոռակից զոյգ Հայրապետները) վերին հեղինակութիւնն ու իշխանութիւնն է՝ եկեղեցականներու ժողով մը անհրաժեշտ է իր շուրջ՝ աւելի արդիւնաւոր և աւելի իմաստուն կերպով առնելու համար իր քայլերը: Հինէն է հայրապետներու քով հաւաքուող այս ժողովին սկիզբը: Գ. դարուն Ափրիկէի մէջ Կարթագինէի եպիսկոպոսապետը կը գործէր երկրին եպիսկոպոսներու ժողովին ուղղութեամբ: Այդ ժողովները այն ատեն մինչև իննսուն և աւելի եպիսկոպոս անդամներ կ'ունենային: Նոյնն էր պարագան Հռոմի և Ալեքսանդրիոյ աթոռներուն համար: Այս դրութիւնը մինչև հիմայ այս կամ այն կերպի զանազանութիւններով պահուած է ուղղափառ եկեղեցիներու մէջ, և եկեղեցիի ու նուիրապետութեան ըմբռնումին պահանջած լաւագոյն դրութիւնն է ապահովաբար:

Քանի մը տողով համառօտ այս ակնարկը Կիլիկիոյ Աթոռին վերջին միջանի տարիներուն կրած դիմացելու մննքուն վրայ՝ որոնց մանրամասնութիւնները օրըստօրէ լրագրական կերպերուն համաձայն տեղեկազորեցան սուրիական հայաթերթերու մէջ՝ և որոնք հանգամանօրէն ներկայացուած են մեր մասնաւոր թղթակցութեամբ՝ Սիւնի ներկայ թիւին տարբեր էջերուն վրայ, կը ցուցնէ յոյժ մխիթարական երևոյթ մը. միշտ խօսուած ու խօսուելիք Բարեկարգութիւնն է որ իբր շարժում ինքզինք կը ցուցնէ Հյւսիս Արեւելեան մէջ՝ Կիլիկիոյ Աթոռին շուրջ: Անշուշտ այս քանի մը նախնական և սահմանափակ քայլերը ամբողջ բարեկարգութիւնը չեն կազմեր. բնաւ: Բայց եկեղեցւոյն խղճմտանքին արթնութեան պահերուն զալուստը աւետող նշաններէն են ատոնք: Վասնզի պէտք չէ մոռնալ՝ որ բարեկարգութիւնը ո՛չ սկիզբ ունի և ո՛չ վախճան: Բարեկարգութիւնը Քրիստոսով կը սկսի և պիտի տևէ որքան որ եկեղեցին պիտի տևէ: Միայն թէ ժամանակներ կան՝ ուր մարդոցմէ շատեր եկեղեցիի մէջ կը քնանան, և ժամանակներ՝ ուր շատեր արթուն են:

Կիլիկիոյ Աթոռին այս վերակազմութեան մէջ անշուշտ կայ ազգային կեանքի ամբացման շարժառիթը, ժողովուրդին իբր հայ ժողովուրդ միաձոյլ պահպանման տեսակէտէն, որ կը մղէ գմեզ, Մեծ Եղեռնէն վերապրողներս, փարիլ այն ապաւէնին՝ որ մեր գոյութիւնը պիտի երաշխաւորէ իբր հայ, մեզի բնակակից տարբեր ազգերու հանդէպ: Բայց անհունապէս աւելի արժէք կը ներկայացնէ այս շարժումը՝ անոր համար որ քրիստոնէական կեանքի նորոգութեան մը կ'աւազանորդէ մեզ. եկեղեցին իր իսկական դերին մէջ դնելու կը միտի. կը ձկտի սփիւռքի մեր մնացեալ ժողովուրդի կարևոր մէկ մասին, Սուրբոյ հատուածին մէջ արծարծել Աւետարանի ոգին, Քրիստոսը, որ մեր փրկութիւնն է և կեանքը՝ ազգովին թէ անհատապէս: Կը ջանայ վերջապէս զօրացնել այն պանծալի հաստատութիւնը՝ որ միակ լասան է մեզ դէպի այդ փրկութիւնը և կեանքը տանող:

Սուրբիոյ հայ ժողովուրդը կը հաւատանք թէ կը հասկնայ ասիկա զիտակցաբար թէ բնագոյրէն . ատոր համար է որ եթէ նիւթապէս բան մը գրեթէ չըրաւ կարեւոր այս գործին համար՝ զէթ բարոյապէս ընդառաջեց ու խանդավառուեցաւ, երբ իր հոգեւոր իշխանութիւնը ըրաւ ձեռնարկներ, որոնք յաջողութեամբ կը պսակուին՝ Վեհափառ Սահակ Սրբազանին և իր Աթոռակցին, և անոնց գործակից եպիսկոպոսներու և եկեղեցականաց ջանքերուն, բարերարներու վեհանձն առատաձեռնութեան և ժողովուրդին իմաստուն և բարեկարգ վերաբերմունքին շնորհիւ :

Առանց մէկդի դրած ըլլալու ակնկալութիւնը ապագայի այն օրուան՝ յորում Ընդհանրական Հայրապետութեան «Ամենայն Հայոց» մակդիրը լիովին գործնականացած պիտի ըլլայ աւելի միասնականացնելու համար Հյց. Եկեղեցին՝ մենք Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութեան ներկայ յաջողութեան լրման և տեւականացման համար ի սրտէ բաղձացող և ազօթող ենք : Ասոր փաստը տուած է արդէն Ս. Յակոբեանց Միաբանութիւնը : Կը հաւատանք թէ Հյց. Եկեղեցւոյ մէջ դէպի յառաջ, դէպի վեր, դէպի Բրիտանոս առնուած ո՛րեւէ քայլ այդ միասնականութեան զաղափարին նպաստ բերող քայլ մըն է ինքնին :

Ուրախութեամբ և լաւազոյն մաղթանքներով կ'ողջունենք Սուրբիոյ Հայութեան մէջ յառաջ եկած Եկեղեցւոյ պայծառացման ապացոյցներ եղող այս երեւոյթները : Մանաւանդ մեր խնդակցութիւնները և շնորհաւորութիւնները կը մատուցանենք Նոյն Ս. Օծութեանց, Տ. Սահակ և Տ. Բաբգէն կաթողիկոսներու ինչպէս նաև Գեր. Եպիսկոպոսներու և ամբողջ Եկեղեցականաց Դասուն՝ կարողութեան և առաւել յաջողութեանց ջերմազին իղձերով :

Սիւն իր նախկին Սրբազան Խմբագրին երախտապարտ սրտի պարտքն ալ ունի մասնաւորապէս : Տէրը հաստատ պահէ իր Աթոռը և երկար կեանքով մը պտղաբերէ իր աստուածամուէր ջանքերը այս նոր ու պատասխանատու գործին մէջ :

Թո՛ղ ապրի Հայաստանեայց Եկեղեցին անձնուէր առաջնորդներով :

Տ. Վ.

ԿՐՕՆԱԿԱՆ

ՄՇԱԿՈՒԱԾ ԽԻՂՃԸ

(ԵՃՃՂԵԱՆ Պատոց Կիրակի)

(Երբ. ժ. 18-25)

Իր մտառիպարին նուիրուած գործիչը որչափ աւելի խորապէս վստահ ըլլայ թէ իր պաշտօնի կիրարկումին միջոցին բարեւ խիղճ ընթացքի մը հետեւած է միշտ, նոյնքան աւելի անկեղծօրէն պէտքը կը զգայ դարձեալ ուրիշներուն և իրեններուն մասնաւորապէս ազօթքին օժանդակութեանը՝ կապաւորեալով համար յարատեւի միւսներուն ուղղութեան մէջ։ Որովհետեւ, ի փորձոյ նոյն իսկ զիտակ, ներքնապէս համոզուած է թէ անկարելի է որ մարդս, ինք մէն միայնակ, առանց վերին եւ գերագոյն օժանդակութեան մը լոյսին, պայծառատես եւ արդարամիտ իմաստութեամբ յոռաջ վարէ իր քայլերը ներքին բերումներու և արտաքին մղումներու մարտէն ու պղտոր խայծերու և զկծեցնող խայթերու ընդհարումներէն զոյացած այն խաւարին մէջ, որ աշխարհի կեանքն է ինքնին։

Խիղճը... ամէնէն մաքուր և անշէջ գործութիւնն է ան, Աստուծոյ ներկայութիւնը նոյն իսկ — ինչպէս պիտի ըսէր Հիւկոյ — որ կայ մարդուն հոգեկան էութեան մէջ, և որ միայն կրնայ ամէնէն աւելի ճիշդ ուղղութեան մը ենթարկել մարդկային բարոյականը։ Գազանը իր որսը պատահելէն ետքը կրնայ անխիղիւ քնանալ անոր ճապարհիքին մէջ։ Մինչ մարդը, այդ անունը արժանապէս կրող մարդը սակայն, անհնար է որ չզգայ անիրաւ արարքի մը գիտակցութենէն իսկոյն իր մէջ ծնած ներքին լիկումի մը վիճակը։

Խիղճ... բանականութեան ցոլքն է ան սիրտի հայելիին վրայ, երբ հոգին ինքզինքը ուզէ զիտել հոն. միտքին զարկերակը, որ իր մէն մի տրոփումին մէջ պատգամի մը ազդարարութիւնը ունի։ Աստուածային բնազդ, անմահ եւ երկնային ձայն մըն է ան, ինչպէս կ'ըսէ Ռուսոյ, ամէնէն ապահով առաջնորդը անգէտ և անփորձ բայց իմացական և ազատ էակին. բարիքի և չարիքի անսխալ դատաւոր՝ որ

մարդը նման կ'ընէ Աստուծոյ, որ մեր բնութեան գերազանցութիւնը և մեր գործերուն բարոյականութիւնը կը չինէ, և առանց որուն պիտի չկարենայինք իմանալ թէ ինչն է այն որ զմեզ վեր կը բարձրացնէ անասուններէն։

Բայց ինչպէս ամէն գործութիւն, որ գործարանաւորուած կամ գիտակից կեանքէ մը կը բխի, զարգանալու կամ կատարելագործուելու համար պէտք ունի մշակութեւ, նոյնպէս խիղճն ալ, բարոյական գործութիւններուն մեծագոյնը և նոյն տունն ամէնէն ազնուականը, մարդուն մէջ, մտքի կարողութիւններուն նման՝ պէտք ունի դաստիարակութեւ։ Մարդուիս՝ է որ հետզհետէ ընդունակ կ'ըլլայ անիկա միշտ աւելի քաղցր, աւելի յստակատես, աւելի լայնախոհ և աւելի խաղաղ լինելու։ Ինչ անմշակ մնալով՝ կրնայ դառնալ հետզհետէ աւելի դաժան, կոյր, անձկամիտ և խռով։

Խիղճը, իր խորքին մէջ, բարիքի ըզգացումն է. մինչ բոնը անոր խորհուրդը, մտածումն իսկ է։ Արդ, ինչպէս ամէն ըզգացական վիճակ կրնայ վրէպիլ՝ եթէ իմացական ազդեցութենէ մը չուղղուի, նոյնպէս խիղճը, որպէսզի չկարկամի եւ չմթաղնի, պէտք ունի բանականութեան լոյսին։ Այս է պատճառը որ մարդ էակին մէջ խիղճը էտպէս հոգեբանական վիճակ (= գիտակցութիւն, խղճմտանք) կ'ըլլայ՝ մտաւորական կարողութեանց զարթումէն վերջ միայն։

Միտքն է խիղճը ներուժող ազդակներուն ամէնէն ընտիրը։ Մաքուր սիրտի տէր մարդը, երբ կ'ունենայ նաեւ արթուն միտք, կրնայ լինիլ իրօք և ճամարտապէս խղճամիտ. այսինքն կարող կ'ըլլայ իր ըզգացումներուն թափը սանձահարել և ուղղել զէպի բարի և պարկեշտ նպատակի մը արդիւնագործումը։ Լաւագոյն միջոցը, որովհետեւ հնար կ'ըլլայ դաստիարակել կամ մշակել խիղճը, զայն մտքին հետ յարաբերութեան մէջ պահելու կերպն է։ Առողջ խիղճը՝ միտքով լուսաւորուած սիրտին և սիրտով կենդանացած միտքին դաշն համագործութիւնն է, որ խաղաղ, պայծառ և անդանդազ գործունէութեան մը կը լծէ հոգին, բարութեան անաչառ, զուարթ և կորովի ներշնչումներով զօրացնելով զայն։

Իր կոչումին սրբութեան զգացումն ունեցող գործիչը անհրաժեշտ է որ համագումար մը պայծառութեամբն զգայ իր խիղճին այդ վիճակը. վասնզի անկէջ՝ այդ ըզզացումն է որ պիտի ծնի իր մէջ աղբիւրը անմեղ խնայական հոգեպահեմն և կամքի՝ ամէն բանի մէջ բարի վարմունքը (= բարւոք գնացք) ունենալու, իր պարտականութիւնները պարկեշտութեամբ կատարելու և իր հոգեոյն այդ ներքին և կրաւորական վիճակը բովանդակապէս փոխարկելու համար արտաքին և ներգործական կեանքի մը բարիքներուն, յոգևտ ամէն անոնց՝ որոնց հետ տեսական հաղորդակցութեան մը մէջ կը գնեն զինքը՝ զիտակցութիւնը իր պաշտօնին և հայեցողութիւնը իր մտադրութիւնը:

Խիղճը կատարելագործելու կամ դատարարելու երկրորդ և անհրաժեշտագոյն միւս միջոցն է միտքին ընտելութիւնը Աստուծոյ խոկումովը անանելու և անկէ ընդունելու իր բարոյական և կրօնական ըզզացման և յառաջդիմութեան լրումը: Վասնզի բուն քրիստոնէական տեսութեամբ, զոր Առաքեալը կը պարզէ այլուր (Փիլիպ. Բ. 13), Աստուծոյ զազափարն է որ մարդուն հոգեոյն մէջ նախ կը շինէ կամենալու և կարենալու միտումները, իր հաճութեան համեմատ իրագործելու համար ինչ որ բարի և փրկարար է մեր ճակատագրին համար, և յետոյ, իբրեւ ըսկիզբ յաւիտենական խաղաղութեան, որուն լիակատար և պատարուն արտայայտութիւնն է տիեզերական մեծ ներդաշնակութիւնը, հոգիին կուտայ ճշմարիտ անդորրը, մաքրելով և սրբելով խիղճը մեռելոտի գործերու հետքերէն և հետեանքներէն, այսինքն սրբագործելով զայն մեղքի ազակեանիչ խոթորումներէն և նորոգելով աստուածային սիրոյ ներշնչութեամբ:

Առանց Աստուծոյ զազափարին, պարտականութիւնը կը կորսնցնէ իր օրինական հաստատումին (sanction) հիմը, որ է ըսել թէ Աստուած է բարոյականութեան խորիսին ու գործութիւնը: Անոր խորհուրդը, և այդ խորհուրդով կենագործուած սկզբունքներուն հայեցողութիւնն է որ պիտի մաքրէ և մարդէ, դատարարակէ և զօրացնէ խիղճը, հոգիին աչքը, որ միայն կրնայ տեսնել և ճանչնալ ճշմարտութիւնը և ար-

դարութիւնը, և անթարթ պնդումով յառիւ բարիին, իբրեւ յաւերժական անբժու թիւններուն մէջէն նշուող սեւեռակէտի մը:

Իսկ այդ հայեցողութիւնը կը լինի այնքան աւելի բարձրորէն հզօր և կենդանի, որքան աւելի տողորուած ըլլայ ան Յիսուսի մարդկութեան զգացումովը, անոր կեանքին խելամառութեամբը, անոր մահուան մտածումովը, և այն համոզումով մանաւանդ թէ անոր Յարութիւնը, որ պըսակն է իր փրկագործական պաշտօնին, փառաւորումն է պարզապէս իր հովուական մեծ դերին, ի վարձ իր սիրելի հօտը ազատելու և վերագնելու համար իր կատարած արեամբ զոհարելութեան, որով կնքուած է Աստուծոյ և մարդկութեան միջև կատարուած յաւիտենական դաշինքը:

Քրիստոսով՝ Աստուծոյ մեր մէջ ներկայութեան, և Քրիստոսով դարձեալ, մարդուն առ Աստուած ձկտումին զիտակցութեամբը լուսաւորուած միտքն է որ իր հակակշիռին ենթարկելով խիղճը, պիտի ուղղէ զայն դէպի ճշմարիտ և բարին: Ուշիմ և երկնադամ մարդն է որ իրապէս կրնա ըսալ խղճամիտ:

31 Մարտ 1931

Թ. Ե. Կ.

Գանիրե

ԽՈՐՀԱՆՈՒՄԻ ԵՒ ԽՈՍԻՔ

Ամենեկն երջանիկ մարդը ան է, որ ամենեկն նուազ կը ցանկայ ուրիշին ունեցածին:

*

Այն որ կ'ուզէ իր առաքիլները հրապարակել, ո՛չ քի առաքիլներեան այլ փառքի համար կ'աշխատի:

*

Դժբախտութիւնը բարեկամին առիթ մըն է առաքիլներեան զարգացման համար:

*

Աղքատութեան շատ քան կը պակսի, իսկ ազանութեան՝ ամեն քան:

*

Բերկրութիւնը ֆիզիկական կ'ուղեւորի բախտին հետ, բայց հետեւող է առաքիլներեան միմեջեւ իսկ դժբախտութեան մեջ:

ՔՐԻՍՏՈՆԵՈՒԹԻՒՆՆ ՈՒ ԵԿԵՂԵՑԻՆ

Ն. Ս. Օժոն րիւն Տ. Տ. Բաբգէն

Արքուակից Կաթողիկոսի Գանակալութեան առթիւ

Երկուքն ալ աշխարհի վրայ պատկերը երկնաւորին երկրաւոր արքայութեան: Առաջինը իբր կրօնք կեանք է, իսկ երկրորդը իբր կազմակերպութիւն՝ զայն սնուցանող և անոր կենսունակութիւնն ոգեւորող հաստատութիւնը:

Եթէ Քրիստոնէութիւնը ողի մըն է գործօն, Եկեղեցին ալ այն վայրն է, ուր կը շնչէ ու կը ներշնչէ ան:

Եթէ մէկը անշնչ ու սրբազործ հոգին է աստուածութեան, միւսը զայն արծարծող ու բոցավառող զեփիւռը մայիսեան:

Եթէ առաջինը նոր խորաշէլը — քրիստոնեաները — գէպի Աւետեաց Երկիրն — յաւիտենական կեանքը — առաջնորդող սիւնն է հրեղէն, կամ յարեւելս շողացող աստղը ծննդեան, երկրորդը՝ Եկեղեցին՝ հաւատաւոր գէտն է անոր, ընծայարբեր մողը՝ խանձարուրի մէջ փաթուած մանուկ Մեսիային, կամ սիրազեղ ուխտը խաչեցեալի թափուր գերեզմանին այգուց գացող իւզարբեր կիներուն:

Եթէ մէկը Սինայի բարձունքին վրայ ամպերու մէջէն հնչող ձայնն է կամ տախտակը տառնարանեայ, միւսը նոր Մովսէս մը աստուածախօս:

Եթէ Քրիստոնէութիւնը խորագոյն խորհուրդն է կրօնքին, Եկեղեցին ճարտար մեկնիչն ու լաւագոյն արտայայտութիւնն է անոր:

Եթէ մին Աստուծոյ կողմէ իր ստեղծած սա մեր հողագունդին վրայ ձգուած հունտն է կենսաւետ, միւսը ասկէ ծլարծակող շողաւորը մշտագուար, կամ բազմօտ ծառը սաղարթախիտ, որուն հովանիին ներքե միայն՝ հանուր ազգերը պիտի կարենան գտնել ապաստան ու հանգիստ:

Եթէ Քրիստոնէութիւնը Աստուծոյ սիրոյն զրական հաւատարմքն է ու փրկագինը զինք մարդոց իբր գործվալի Հայր յայտնող Միածնի թափած արիւնին, Եկեղեցին այդ վսեմ սիրոյն հաւատարմութիւն ուխտող, զայն աճեցնել ու յաւերժացնել ցանկացող հարսն է լուսազարդ, որ սուրբ տար-

փանքով մը լի, ու երկիւղած պաշտամով մը գրաւուած՝ փառատութեամբ կը սպասէ իր անմահ փեսային փարելի:

Եթէ Քրիստոնէութիւնը լրումը կրօններուն և կատարելագոյնն է անոնց, իր սիրոյ վարդապետութեան վեհութեամբ, իր գաղափարներուն ազնուականութեամբ, իր բարոյականին գերազանցութեամբ, իր քաւիչ ու փրկագործ խորհուրդներուն անհասանելիութեամբ, Եկեղեցին միակ հաստատութիւնն է որ կոչում ունի հռչակելու այդ վեհութիւնը, ազգարարելու այդ ազնուականութիւնը, քարոզելու այդ գերազանցը, լիմաստուն մատակարարութեամբ հասու ընելու այդ անհասանելիութիւնը. ի մի բան՝ ստեղծելու, ամրացնելու Աստուծոյ իր Որդւոյն և հաւատացեալներու փոխադարձ հաղորդակցութեան կապերը՝ աղօթքի, գործքի, ու քրիստոնէական միւս առաքինութիւններուն մշակութեամբը:

Այո՛, եթէ վերջապէս մին իբր գաղափար և տիպար կենցաղավարութեան յարացոյց կը հանդիսանայ արդարեւ աշխարհին, զայն լուսաւորելու և մարդկութիւնը նիւթէն վեր բուն կատարելութեանը հասցնելու առաջադրութեամբ, միւսը հիմնուած է այդ գաղափարը մարմնացնելու, այդ յարացոյցի սիրոյն թափուող ջանքերը բազմապատկելու և արդիւնաւորելու նպատակով:

* * *

Ահա՛ Եկեղեցին, ահա թէ ի՛նչ են նաև մասամբ մը այն բաները որոնք ծնունդ տուին ու ապրելու իրաւունք կու տան Անոր: Իսկ եթէ Ան՝ քսան զարեւէ ի վեր աշխարհի համար օրհնութեան աղբիւր մը ըլլալով հանդերձ, իր թափած ճիւղերուն մէջ չէ կրցած հարիւրին հարիւր արդիւնք ձուլ բերել, պատճառները շատ են. մենք չենք կրնար հոս անոնց վրայ ծանրանալ, բայց ի դէպ կը համարինք մէկ երկուքը յիշել:

Նախ որ Եկեղեցին գործ ունի մարդկային այլազան ցեղերու և անհատական խառնուածքներու հետ, եւ այս՝ տարբեր միջավայրերու մէջ: Ասոր համար բանաւոր կը գտնենք գոնէ շատ չզարմանալ սա իրողութեան վրայ՝ թէ ան, իր սիրոյ վարդապետութեամբն անգամ, ցարդ չէ կրցած սեպհականութիւն դառնալ բազմաթիւ ազ-

գերու և անձնիւր անհատիւ. բանաւոր կը գտնենք ասիկա, վասնզի ինչպէս կ'ըսուի իրաւամբ, «բժշկան մարդ» ա՛յնքան բնաւորութիւն, «բժշկան միջավայր» ա՛յնքան դանազանութիւն: Եւ պէտք է մտնուի թէ եկեղեցին սկզբունքով չի հանդուրժեր մէն մի անհատի կամ միջավայրի քմահաճոյքներուն յարմարիլ, այլ բնական զարգացումով մը կ'առաջադրէ դանձնք իր կազմպարտվը ձեւաւորել, ու աշխարհի վրայ ուր որ տեղ և ասիթ գտնէ, պարտք կը զգայ իր դրոշմը դնել հոն: Ան չի համակերպիր չէզոքանալու աստիճան, այլ ընդհակառակն կը պարտադրէ ինքզինքը:

Եկեղեցին իր կոչումին ծառայելու եւ իր պարտականութիւնը կատարելու համար ստիպուած է զժողաբարգոյն գերը խաղալ մարդկային պատմութեան մէջ: Դժուարագոյնը, վասնզի Ան ոչ միայն չի ներեր իրեն ուրիշ կազմակերպութիւններու պէս բռնութեամբ — թէ իսկ ունենայ այդ ոյժը — տիրել ուրիշներուն, այլ ընդհակառակն բնաւ չի մոռնար թէ ինք սկզբունքով պարտի քաղցրութեամբ գործել՝ բարեւաւելու համար բարքերը ժողովուրդներուն, բանալու համար միտքերու վրայ քաշուած վարագոյնները մթին, փափկացնելու համար կարծրութիւնները սիրտներուն, եւ այս ա՛յնպէս՝ որ եթակաները չվիրաւորուին, չուրջինները չզայթակին. դրութիւն մը, զոր նախ կիրարկեց ու ապա իրեն կտակեց իր գլուխն եղող Յիսուս Քրիստոս, առանց երբեք բռնեցք բարձրացնելու այն ապերասանութիւններու դէմ, որ կը շրջապատէին զինք ու կ'իշխէին իր շուրջիններուն: Այս վերջինները իրենց կապանքներէն ձերբազատելու համար փրկչի սիրոյ եւ ներողամտութեան միմունջները սակայն գիտնէք թէ ինչպէս փոխարինուեցան հասարակութեան կողմէ, որ իր թեթեւ զգայնութեամբ ատեն ատեն հովէն կը տարուրերի քան թէ պայծառատեսութեամբ իրերուն խորը թափանցելով լըջութիւն ու կշիռ կը դնէ իր գնացքին, որ առհասարակ կը պաշտէ իր անկեղծ հաւատքովը իրր ճշմարտութիւն ներկայուած կեղծիքները չպարուն՝ ցորչափ խորհուրդի իմացական լոյսը չի շառափիր, ցորչափ «կոս եմ կեանքն ու ճշմարտութիւնը» հա-

ւաստող Յիսուսի պատգամները չեն չեփուրուր ի լուր բոլոր դասակարգերուն:

Մինչ այդ՝ ի՛նչ կայ աւելի հրամայական թերափներ պաշտող ժողովրդային խաւերուն համար, քան խորտակումն ու փշրումը այն զաղափարին կամ իրին, որուն յստակութեան մէջէն, իբր ջինջ հայելիէ կը ցոլանան դիմադրութիւններ բարոյական ու ֆիզիքական, երբեմն առոյգ ու գեղեցիկ, երբեմն անգեղ ու անշահ, իրենց սովորական վիճակին մէջ. բաներ վեր իր տեսութենէն, բաներ զրուագուած՝ զորս իբր սրբութիւն էր ընդունած: Գայթակղութիւն...

* * *

Այս պայմաններուն մէջ մտածել եկեղեցւոյ կոչումին վրայ, աչքի առջև պատկերացնել անոր յարացոյցն ու կատարած ու կատարելիք աշխատանքը, երկրիս բոլոր ցեղերը Աւետարանի ուսկանին մէջ առնելու և Քրիստոսէն ճառագայթող շողերովը անոնց կեանքն ու կենցաղը լուսաւորելու համար, ինքնին կը պարզուի եկեղեցիին գերը գործի դաշտի մը մէջ, ուր մշակութիւն կ'ընէ Ան դանդաղ՝ բայց հաստատուն ընթացքով մը:

Քրիստոնէութիւնը ինքնին իր Հիմնողին կտակած կենաց Բանովը — Աւետարան — հրամանն է ու աղբիւրը ճշմարտութեան, սիրոյ, սրբութեան ու պաշտման. եկեղեցին պաշտողն ու գործադիրը անոր իրեն անկ է հսկել հաւատքին ուղղագիտութեան, վառ պահել Քրիստոսի ոգին, որ ջերմութիւն տայ իր հօտին, որ յագուրդ տայ մարդոց հոգեկան բաղձանքներուն, որ աշխարհի վրայ կրօնքէն կապտել չտայ իր այն յատկութիւնը զոր ունին ովկիանոսներու վրայ բարձրացող փարոսները լուսարձակ: Ան պարտի հաւատքը դարձնել լաստակը յոյսին, որով սիրտի ալեկոծութեանց կամ ներքին փոթորկումներու մասնաւոր քրիստոնեան ուժաւորելու գտնէ անդորրութիւնը յաւիտենին:

* * *

Եթէ ասիկա կոչումն ու դերն է կաթողիկէ եկեղեցիին ընդհանրապէս, «բնափ ես առաւել կ'էջայց. եկեղեցիին մասնաւորապէս: Իր զաւակները աւա՛ղ, դեռ սփիւռքի մէջ տարագիր ու աստանդական են. իրենց հոգեկան ու ազգային սփոփանքն ու

փրկութիւնը գտնելու մէկ սիրտ, մէկ ձեռք, մէկ գլուխ միայն ունին — իրենց Եկեղեցին, իրենց սերբեմնի ծիրանազգեստ այն 'Իշխոյն' որ հիմայ ցնցոտիներ է հազածո:

* * *

Որդեկորոյս այդ Մօր մխիթարութեան ու փառաւորման համար Ն. Ս. Օ. Տէր Բարդէն Կաթողիկոս, — մէկը իր արի ու պարտաճանաչ հարազատներէն — նուիրած է իր ամբողջ կեանքը, և իր էութեամբ զիտակցաբար անխոնջ ու մեթողիկ աշխատութեամբ լարուած նկրտած է այդ նպատակակէտին միայն:

Զաւկի մը համար տարակոյս չկայ թէ բերկրալի է իր մայրը ծիրանեղարդ տեսնել, իսկ հակառակը՝ բնականաբար տըլքառիթ ըլլալով հանդերձ՝ չի կրնար նուազեցնել Զերմութիւնը իր սիրոյն: Եւ արդէն ո՞րն է այն զիտակից ու պարկեշտ զաւակը, որ կ'արհամարէ իր ծնող մայրը, ոնոր ի հարկէ՝ ցնցոտիներ հագնել ստիպուած ըլլալուն համար, և ո՞վ է այն անզգամը, որ կը գութգութայ իր մօր վրայ, կը սիրէ զայն իր արտաքին գեղին համար: Ինչպէս որ մայր մը կը սիրէ իր ձագուկները, գեղեցիկ ըլլան անոնք կամ ոչ, խելօք ըլլան կամ անխելօք, պարկեշտ զաւակներն ալ նոյնպէս կը փոխարինեն ներսսէրը. անոր հաւատարիմ կը մնան և իրենց յաջողութիւններովն ու իմաստութեամբը կը հրճուեցնեն ու կը զարդարեն զայն:

Հայուն հոգեւոր Մայրը, իր ազգային Եկեղեցին, անմասն է ըստ ինքեան, իր հոգեկան գեղեցկութեամբն ու արտաքին շքանորհներովը: Սրբազանը անոր բազուկներուն մէջ ապրած, զայն քաջ ուսումնասիրած եւ սերտած ըլլալով՝ սիրած է զայն իր բոլոր հոգիովը ու անոր նուիրուած է զիտակցութեամբ:

Մեր խորին համոզումն է թէ երբեմն Ս. Յակոբեանց Ուխտին անդամակցող և մօտ երեսուն տարիներէ ի վեր Կիլիկեան Աթոսին ու ժողովուրդին պահպանութեան եւ բարգաւաճումին նուիրուող աշխատ Զովուպետը, այս ամէնը քաջ գիտնալով էր որ կանխեց ընտրել իր յաջորդը, ազնիւ շարժառիթով մը, զոր բոց ի 'Իրիզոր Վկայասէրիէն', — առաջին պարագային գոնէ — թերեւ նման քայլեր առնող մեր հայրա-

պետներէն ոչ ոքի կարելի ըլլայ վերագրել իրաւամբ: Իր ունեցած այս հնգածութիւնն ու կատարած յաջողագոյն ընտրութիւնը, յանձին Բարդէն Սրբազանի, արժօր եկեղեցասէր ու ազգասէր մեր ցեղակիցներուն համար առիթ մը պէտք է համարուի իր պատկառելի անձին հանդէպ տածուող եւ լրօնտաղիտական զգացումներու բազմապատկումին, շնորհաւորութեան և շնորհակալութեան:

Անտեղի է նորընտիր Աթոսակիցը ներկայացնելու փորձեր ընել, քանի որ ան չի կարօտիր ատոր, շնորհիւ մեր Մայրենի Եկեղեցւոյ պայծառութեան համար իր ցարդ ունեցած գործունէութեան:

Իրաւ է որ Ն. Ս. Օծութեան, ինչպէս նաեւ իր առաջնորդ ու գործակից հոնազուցեալ և կենդանի սակաւաթիւ ընտրեալներուն, ճիշդըր դժբախտաբար չգօրեցին բոլորովին փարատելու մեր Մայր Եկեղեցին շրջապատող մօայրը, սպիացնելու Անոր վէրքերը. բայց պէտք է խոստովանիլ թէ անոնք կրցան ու կը շարունակեն ամբացնել իր ինքնապաշտպանութեան պատնէշները, զիմադրաւելով իր մարմնոյն վրայ նոր խոցեր բանալ սպառնացող հարուածներուն:

Եւ հիմա, երբ ազգային սպանդի սարսափը անցած կրնայ համարուիլ այլեւս, Ն. Ս. Օծութիւնը հաւատքին վահանովը սպառազէն, յոյսին ներշնչումովը կանխատես, սիրոյն կրակովը հրաբորբ, զիտութեան լոյսովը խանդավառ, կորովով կը յառաջանայ զէպի նպատակակէտը:

Իր կեանքին ու յաջողութեան համար աղօթող պիտի մնան միշտ իր սաները. մինչեւ որ Ամենայն Հայոց Հայրապետութեան և անոր գործակից ու օժանդակ Աթոռներուն հոգածութեամբն ու առաջնորդութեամբ յաջողուի իրենց տեսնել՝ այս օրուան ցնցոտիներու տեղ քրիստոնեայ հայութեան Մօր ծիրանիներով զարդարուիլը:

Մենք կ'աղօթենք ու կ'սպասենք այդ քաղձալի օրուան ալ, առանձն ևս խնդութեամբ եւ իրաւամբ երգելու համար. — «Ուրախ լիւ Սուրբ Եկեղեցի, բանգի Քրիստոս աւելայ երկնից, այսօր պսակեաց ըգեղ խաչիւն իւրով եւ զարդաբեաց զամուրսս քո սմանչիլի փառօֆն իւրով»:

ԶԳՕՆ ՎԱՐԴ. ՏէՐ-ՅԱԿՈԲԵԱՆ

ԺՈՂՈՎՈՒՐԴՆԵՐՈՒ

ԿՐԹՆԱԿԱՆ ԳԱՍՏԻԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆԸ

Ցայց ասյու համար քի Կիրակցորեայ Դպրոցներու եւ Կրօնական Դաստիարակութեան խնդիրները ո՛րչափ կը գրադեցնեն մասնաւորապէս Քրիստոնէայ աշխարհը, առանց յաւանուանական խտրութիւններու, քաղցնաբար երկու յօդուածներ կը ներկայացնենք ՍԻՈՆ ի ընթերցողներուն, առնելով Կրօնի եւ Բարոյագիտութեան Բառգիրքէն (A Dictionary of Religion and Ethics, New York 1921), երկուքն ալ գրուած իրենց ճիշդերուն մէջ հեղինակութիւն ունեցող գիտնականք:

Այս յօդուածները կը պարունակեն համըստգիտական տեղեկութիւններ եւ քուսնաւորներ, իբրեւ վիճակացոյց, եւ շատ հետաքրքրական են ընդհանուր կերպով: Իսկ մասնաւորապէս օգտակար պիտի ըլլան հայ ժողովրդեան մէջ աւելցնել, որոնք այնպէս կը կարծեն որ Կիրակցորեայ Դպրոցներ ամերիկացի միսիոնարներու կողմէն ստեղծուած հետաքրքիր են, եւ այլն: Մինչ այս յօդուածներէն առաջինին մէջ պիտի տեսնենք անոնք՝ քի Կարողիկ Եկեղեցին, ինչպէս նաեւ Հրեայ սինակոններ ալ ընդունած են Կիրակցորեայ Դպրոցներու դրութիւնը, իբրեւ կարեւոր միջոց իրենց ժողովուրդներուն կրօնական դաստիարակութեան:

Ձեռնորհն կը յանձնարարենք մեր ընթերցողներուն այս յօդուածներուն ուսումնասիրութիւնը: ԽՄԲ.

Ա.

ԿԻՐԱԿԱՆ ԳՐԵԱՅ ԳՊՐՈՅՆԵՐ

Կիրակցորեայ Դպրոցներ մասնաւոր դպրոցներ են, սովորաբար եկեղեցիներու կողմէ կը կառավարուին, եւ տեղի կ'ունենան կիրակի օրեր՝ տղայոց կրօնք ուսուցանելու նպատակաւ:

Ա. Կիր. Դպրոցին Ջաղագումը. —

1. Անգլիոյ մէջ Կիրակնօրեայ Դպրոցը ճանչցուեցաւ Ռոբերտ Ռէյչկսի (1736-1811) ձեռնարկութեան միջոցաւ: Ան շատ մը դպրոցներ հաստատեց չքաւոր տղոց

տարրական կրթութիւն տալու համար, հաստատեց նաեւ ընկերակցութիւններ ալ՝ դպրոցներուն ծախքերը տպահովելու համար: Այս հաստատութիւնները ի սկզբան եկեղեցիներու հետ մասնաւոր յարաբերութիւն չունէին:

2. Ամերիկայի Միացեալ Նահանգաց մէջ դադթային կեանքի սկիզբները շատ մը եկեղեցիներ մասնաւոր կարգադրութիւններ ըրին կիրակի օրեր իրենց դասակներուն կրօնական կրթութիւն տալու համար, եւ իւրաքանչիւր եկեղեցւոյ ժողովուրդին մէջ այս հաստատութիւնը հետզհետէ առաւել չափով ալ՝ եկեղեցւոյն հոգածութեան առարկայ եղաւ: Կիրակնօրեայ Դպրոցը Ամերիկայի մէջ կը պատկանի եկեղեցւոյ: Աշխարհի ամէն կողմը որդեկրուած է Կիրակնօրեայ Դպրոցներու այս ձեւը: Դպրոցներու զործը յառաջ կը տարաւ ընդհանուր դործակալութեանց, մասնաւոր խորհուրդներու եւ վարիչ-քառատուարներու միջոցաւ այլազան յարանուանական կազմակերպութեանց մէջ:

3. Վիճակագրութիւն. — Միացեալ Նահանգաց մէջ ըստ 1920-ի եկեղեցիներու պատրաստած վիճակագրութեան, բողոքական Կիրակնօրեայ Դպրոցներու թիւն է 167,000. աշակերտութիւն՝ 15,271,658. կաթոլիկ Կիր. Դպրոցներ՝ ըստ 1918-ի վիճակագրութեան՝ 12,761, աշակերտութիւն՝ 1,853,254, ծխական դպրոցներու մէջ ալ 1,667,945: Հրեական Կիր. Դպրոցներ 700, աշակերտութիւն՝ 87,065: Կ'ենթադրուի որ բոլոր աշխարհի մէջ մօտաւորապէս 300,000 Քրիստոնէայ Կիր. Դպրոցներ կան, որոնց մէջ արձանագրուած աշակերտութեան թիւը քսան հօթը միլիոնէ աւելի է:

Բ. Կիր. Դպրոցներու գործը. —

1. Ընդհանուր դաստիարակութեան ծրարագրին մէջ: Ներկայ ձգտումն է հանրային դաստիարակութեան աշխարհականացումը: Ասիկա լիովին կատարելագործուած կը դանենք երբ նկատի առնուի Միացեալ Նահանգաց ուսման ծրագրի բովանդակութիւնը: Հանրային դպրոցները կրօնք չեն ուսուցաներ, այս պատճառաւ եկեղեցիներ իրենք ստանձնած են կրօնական դաստիարակութեան պատասխանատուութիւնը:

2. Ընկերային կեանքի փոփոխութիւններուն մէջ: Ընտանիքը դադրած է կրօնք

ռւսուցանելու պաշտօնէն և ներկայ կեանքի ճնշման ներքեւ տղաք կը մեծնան առանց կրօնական դաստիարակութեան:

3. Եկեղեցւոյ կազմակերպութեան եւ գործունեութեան մեջ: Եկեղեցիին պաշտօնըն է կրօնասէր անհատներ պատրաստել կրօնասէր ընկերութեան մը մէջ: Զարգացման ամենակարեւոր շրջանն է մանկութիւնը եւ զարգացման բնականոն մեթոտն է դաստիարակութիւնը: Այս պատճառաւ եւ եկեղեցիները իրենց ապագայ անդամները իրենց սեպհական դպրոցներուն մէջ կը պատրաստեն:

Գ. Վերջին դարու իրաւ դպրոցը.—

Կիրակնօրեայ Դպրոցները թէեւ լուրջ քննադատութեան աւարկայ եղան, իբրեւ «դպրոցներ» դաստիարակչական ազդեցութեան գրեթէ ոչ մէկ նշան ցուցնելուն՝ եւ ո՛չ ալ 20րդ դարէն յառաջ գոյութիւն ունեցող դաստիարակութեան յառաջդիմութեան համընթաց զարգացում մը երեւան բերելուն համար իրենց մեթոդներուն մէջ, սակայն և այնպէս անոնք մշակեցին իրենց յատուկ մեթոդները:

1. Կազմակերպութիւն. — Կրօնական գործի վերակազմութեան շրջանէն յառաջ տիպար Կիր. Դպրոց մը, որ տակաւին շատ մը տեղեր գոյութիւն ունի, հետեւեալ կերպով կազմակերպուած էր. առակերտութիւնը կը բաժնուէր փոքրիկ դասարաններու, իրենց մօտաւոր տարիքին համեմատ: Իւրաքանչիւր կարգ ունէր 4-12 աշակերտներ, ասոնք կը յանձնուէին կամաւոր ուսուցիչներու խնամքին: Այս բոլորը տեսլի մը հսկողութեան ներքեւ կը գտնուէին, որուն պլիսաւոր պաշտօնն էր՝ վարել օրուան պաշտամունքը: Կիր. Դպրոցները կ'ուսնեային նաեւ փութուլար մը՝ որ ներկայի-բացակայի արձանագրութիւնները կը պահէր, գրադարանապետ մը՝ որ շարաթաթերթիք կը ցըրուէր և գիրքեր փոխ կուտար:

2. Կիր. Դպրոցի ժամանակը.— Դըպրոցը տեղի կ'ուսնեար եկեղեցւոյ առաւօտեան պաշտամունքէն առաջ կամ ետքը: Անգլիոյ եւ քանի մը ուրիշ գաղութներու մէջ կէսօրէ ետքն ալ երկրորդ նիստ մը կը գումարուէր: Դպրոցը կը սկսէր աղօթքով մը, որ կը տեւէր 15-20 վայրկեան. աւար կը յաջորդէր դասաւանդութեան պահը 30 վայրկեան, եւ կը վերջանար փոկման

պաշտամունքով 5-15 վայրկեան տեղութեամբ:

3. Դասեր.— Բոլոր կարգերը միեւնոյն դասը կը սերտէին որ կ'ընտրուէր Կեղրոնական Յանձնախումբի մը կողմէ տունի գործադրութիւն աշխարհի բոլոր տեւտարանական դպրոցներուն մէջ: Դասերը վեցամեայ շրջանով մը կը պատրաստուէին Հին եւ Նոր Կտակարաններէն: Իւրաքանչիւր աշակերտ ամէն կիրակի Ս. Գիրքէն համար մը գոց պիտի սորվէր: Կարգ մը համայնքներու մէջ, օրինակ Լուսորակեան եւ Հոռովմէական թեմերուն մէջ գտնուող Կիր. Դպրոցներու մէջ, ուսումը կը տրուէր մեծ մասամբ քրիստոնէականի ձեռով: Հրեայ դպրոցները, որոնք սակաւաթիւ էին, դասի պահուն սովորաբար եբրայերէն կ'ուսուցանէին, ոմանք ալ Հին Ուխտէն դասեր կ'ուսանդէին:

Դ. Արդի իրաւ դպրոցը.—

Կրթական վերակազմութեան շրջանի դրպրոցը: Այս շրջանի դպրոցը կազմուած է դաստիարակչական սկզբունքներու համեմատ. ան կը ջանայ տղոց կեանքի պահանջներուն պատշաճեցնել իր ծրագիրը: Այս տիպը վերակազմուած է երկու որոշուողութեամբ:—

Ա. Դպրոցը կատարելապէս որդեգրուած է եկեղեցւոյ կողմէն: Այդ պատճառաւ եկեղեցիները կը հայթայթեն՝

1. Նպասակայարմար շէնք եւ կազմաճիւղեր:

(ա) Կրթական նպատակին ծառայելու համար ծրագրուած մասնաւոր շէնքեր, դասարաններով. նաեւ շէնքեր՝ որոնք դաստիարակութեան աւելի լայն ծրագրին կարենան սատարել՝ գոհացնելով երիտասարդութեան ընկերային կեանքի և զրօսանքի պահանջները. (բ) շէնքեր՝ կահաւորուած գրասենյակներով և սեղաններով՝ աշակերտներուն տարիքին եւ դասարաններուն մէջ կատարուելիք գործի տեսակին համեմատ, քարտէսներով, պատկերներով և դպրոցական պիտոյքներով:

2. Պատրաստուած գործիչներ, ընդհանրապէս այրեր և կիներ, որոնք կրօնական դաստիարակութիւնը մասնագիտութիւն ըրած են իրենց և հետեւած են կրօնքի հոգեբանութեան, կրօնական դաստիարակութեան մեթոդներուն և կրօնական նիւթե

բու վերաբերեալ դասընթացներու: Ասոնք կը ճանչցուն իրր «կրօնական դաստիարակութեան ընդհ. վարիչներ», որոնք կանոնաւոր թողալով պաշտօնի կը կոչուին և իրենց գործին մէջ հաւասար կը նկատուին եկեղեցւոյ հովիւին ու պատասխանատու են եկեղեցւոյ դաստիարակչական ընդհանուր գործին:

3. Կիր. Դպրոցին ընդհանուր ուղղութիւնը կը տրուի եկեղեցւոյ կողմէն ըստընուած մասնաւոր խորհուրդներու և յանձնաժողովներու միջոցաւ: Կրօնական դաստիարակութեան խորհուրդը կը նշանակուի եկեղեցւոյ անդամակցութեան մարմինը ներկայացնող անձերէ՝ որոնք վերահասու են դաստիարակչական գործին ու կը ստանձնեն Կիր. Դպրոցներու ընդհանուր պատասխանատուութիւնը:

4. Դպրոցի պէսքեռն համար դրամի հայրապետ: Փոխանակ տղայոց բերած լուծանքներով հոգալու գործը, շնորհիւ եկեղեցւոյ կողմէն տրամադրուած այս դրամին, տղայոց նուէրները բարեգործական նպատակներու համար կը գործածուին: Այս դպրոցը «Եկեղեցիին Դպրոց»ը անուանելու միտում մը կայ. ասիկա արդիւնքն է անոր եկեղեցիին կողմէ որդեգրուած ըլլալուն և անոր կատարած գործին մասնաւոր ճանաչման:

Բ. Կիր. Դպրոցները վերակազմուած են 20րդ դարու կրթական վերազարթումի ազդեցութեան ներքեւ. — Դաստիարակութեան գիտութեան ընդհանուր զարգացումէն և անոր ժողովրդական դասակարգութեան կիրարկումէն անմիջապէս վերջ, կրօնքի դպրոցին դաստիարակչական գործըն ալ սկսաւ ճանչցուիլ և անոր գործունէութեան մէջ կիրարկուիլ դաստիարակութեան հիմնական սկզբունքները: Ասոր հետեանքը եղաւ.

1. Աւակերտութեան դաստիարակչական բաժանումը կատարել՝ (ա) տղոց զարգացման մակարդակին համեմատ. (բ) դասարանները համախմբել՝ մանուկի աճման շրջաններու հիման վրայ, տարբեր «բաժին»ներու մէջ, և անոնց իւրաքանչիւրը յանձնել տեսչի մը հսկողութեան. (գ) այս բաժիններու աշակերտներու համար կատարուելիք բոլոր գործերը — ինչպէս անոնց յատուկ մասնաւոր պաշտամունք —, իւրաքանչիւր խումբի տղոց այլազան պէտքերուն համաձայն ընել. (դ) աշակերտները տարուէ տարի իրենց կարգերը կը փոխեն:

2. Ուսման նիւթերը որոշել աշակերտներուն պէտքերուն համաձայն, այնպէս որ իւրաքանչիւր տարի նոր նիւթեր ուսումնասիրուին ըստ աշակերտներու կեանքի պահանջներուն: Հիմայ (1917) բաւական կատարելագործուած չորս դասընթացներ կան՝ իւրաքանչիւր կարգի յատուկ դասագիրքերով. (International University of Chicago, Construction, Beacon, and Scribner series) և ուրիշ զանազան դասընթացներ, որ պատրաստուելու վրայ են (Unitarian, Episcopal, National (English, Jewish)).

3. Ուսուցիչներ, որոնք մասնաւորապէս պատրաստուած ըլլան իրենց յատուկ գործին համար. իւրաքանչիւր ուսուցիչ մեթոդներու և նիւթերու վերաբերեալ անուագին 80 համառօտ դասեր պարունակող դասընթացքի մը հետեւած ըլլալու է, նաև նոյն տեսողութեամբ ուրիշ դասընթացքի մը՝ որ իր ուսուցանելիք դասարանին մէջ կատարուելիք մասնաւոր գործին վերաբերեալ ըլլայ: Ասիկա ուսուցիչներու պատրաստութեան համար ընդունուած չափանիւնն է:

4. Դպրոցի դաստիարակչական գործին մղում տալու նպատակաւ պատրաստուած մասնաւոր գրականութիւն մը մշակել՝ ուսուցիչներու պատրաստութեան, և տարբեր բաժիններու մէջ կիրարկուելիք մեթոդներու վերաբերեալ դասագիրքերու հրատարակութեամբ:

5. Բարձրագոյն կրթական հաստատութիւններու ուղղորդութիւնը զարմնել Կիր. Դպրոցներու գործին, կողմնակից մէջ դասընթացքներ հաստատել Կիր. Դպրոցներու համար աշխարհական գործիչներ պատրաստելու նպատակաւ, և նման դասընթացքներ ունենալ աստուածաբանական և կրօնական դաստիարակութեան ուսումնարաններուն մէջ պատրաստելով հովիւներ, որոնք ընդհ. կրթական վերատեսչութեան պաշտօնը ստանձնեն, պատրաստելով նաև մասնագէտ առաջնորդներ, ինչպէս Վարիչ-Տնօրէններ:

Ս. ՅԱՈՒԲԱՅ ԲԵՄԷՆ

«ՅԱՐՈՒԹԵԱՆ ԵՈՅՍԸ»

Անցուցինք պահեցողութեան և ապաշխարութեան օրերը և մտանք նոր շրջանի մը մէջ: Մինչ առաջին շրջանին կը փորձէինք Եկեղեցիին տրամադրած միջոցներով աւելի մօտենալ Աստուծոյ, զգալ զԱյն, ու ապրիլ Անով: այս նոր շրջանին Անոր նմանելու՝ այսինքն Անմբ պէս ապրելու, Անոր պէս մեռնելու և մահաւանդ մեռնելէն ետքը Անոր պէս նոր ու յաւիտենական կեանքով մը նորոգուելու յոյսովը կը խանդավառուինք: Անոր պէս ապրելու իզձը կրօնքն ինչպէս նաեւ մեր տրամաբանութիւնը կը պարտադրեն մեզ: Անոր պէս մեռնելու փափաքը՝ արդիւնքն է մեր բարոյական ու հոգեկան ուժերուն: սակայն մեռնելէ վերջ Անոր պէս նոր ու յաւիտենական կեանքով մը նորոգուիլ՝ ամէնուս ալ յոյսն է: մեր հոգիին պահանջքը որուն շնորհիւ հաշտ կ'ապրինք այս աշխարհին հետ ու ամուր կը կապուինք յաւիտենականին: Եւ այդ Յոյսը զոր Աստուած զրաւ մարդուն մէջ առաջին իսկ վայրկեանէն աւելի զօրացաւ մեր Տիրոջ՝ Յիսուսի Քրիստոսի յարութեամբ:

Ինչպէս առանց Աստուծոյ Որդւոյն Մարգեղութեան խորհուրդին մեր սահմանափակ իմացականութեան համար շատ դժուար պիտի ըլլար ըմբռնել Աստուծոյ էութիւնը, նոյնպէս առանց Յարութեան Յոյսին անկարելի պիտի ըլլար հաշտուիլ տիեզերական օրէնքներու և բարոյական սկզբունքներու հետ:

«Եթէ այսու կենօքս միայն յուսացեալ եմք ի Քրիստոս, ապա ողորմելի եմք քան զամենայն մարդիկ» (Ա. Կորնթ. ԺԵ. 19), կ'ըսէր Պօղոս Առաքեալ Քրիստոսի Յարութեանը՝ որ նոյնն է ըսել անմահութեան յոյսին վրայ տարակուսող Կորնթացիներուն: Այո՛, եթէ ապրինք առանց Յարութեան Յոյսին, շատ ողորմելի և արգահատելի պիտի ըլլանք, վասն զի մարդը ինչ տագնապներու պիտի մատնուի երբ իր սիրտէն հանէ այդ Յոյսը կամ երբ տկարացնէ զայն: Եւ խորհիլ թէ՛ ամէն բան

կը լմննայ այս աշխարհին մէջ, տակէ ետք չկայ կեանք, չկայ հատուցում, չտրեւն ու բարիները միանոյն վախճանը պիտի ունենան: սիրելիներ այլեւ զիրար պիտի չտեսնեն: տարկա անտանելի պիտի ըլլար մարդոց համար: Ապա ուրեմն ինչպէս հաւատալ գերագոյն ուժի մը գոյութեան, ինչո՞ւ համար ապրիլ իտէալ կեանք մը, ինչո՞ւ համար հաւատով յուսալ ու ապրիլ երբ ամէն բանի վախճանը չգոյութիւն է: Ասկէ աւելի տխուր և յուսահատական վիճակ մը կարելի չէ երեւոյթանալ անոնց համար որոնք Յարութեան Յոյսը չունին, որոնք նիւթէն անգիրն բան չեն տեսներ:

Սակայն ինչ հրաշքներ կը գործէ մարդոց մէջ եղած այդ անչէջ կայծը: Յարութեան այդ Յոյսին կը պարտինք Գերագոյնին պաշտամունքը, բարոյականին յաղթանակը և գեղեցիկին սէրը: Ապրիլը մարդուն համար նպատակ չէ եւ չի կրնար ըլլալ, այլ միջոց մը նպատակի մը ձգտելու, եւ այդ՝ մեր շեշտած Յարութեան Յոյսն իսկ է:

Եւ ինչպէս Պօղոս Առաքեալը կ'եզրակացնէ սքանչելի տրամաբանութեամբ մը՝ Յարութեան Յոյսը հաստատուած է Քրիստոսի Յարութեան ճշմարտութեան վրայ (Ա. Կորնթ. ԺԵ. 12-19). որպէս զի կարենանք մշակել Յարութեան Յոյսը՝ նախ պէտք է հաւատանք Քրիստոսի Յարութեան ճշմարտութեան: պէտք է զայն ընդունինք իբր հիմ մեր հաւատքին որպէս զի անոր վրայ կարենանք կառուցանել մեր յոյսերը ըլլայ այս կեանքի երջանկութեանը կամ միւսին յաւիտենականութեանը համար: Եթէ այս տրամադրութեամբ մօտենանք՝ Քրիստոսի Յարութիւնը զիւրութեամբ պիտի ըմբռնենք: Իսկ անոնք որ տակաւին կը դժուարանան թող զիմն իրենց խղճի ձայնին և պիտի համոզուին:

Թող տարածուի Քրիստոսի Յարութեան ճշմարտութիւնը աշխարհի չորս կողմը, մեր շուրջը մանաւանդ, որպէս զի անոր շնորհիւ Յարութեան Յոյսը զօրանայ մարդոց մէջ և անոնք ապրին ա՛յնպէս՝ ինչպէս կը պահանջէ մարդկային բնութիւնն ու բանականութիւնը և կը քարոզէ Աւետարանը:

ՍԵՐՈՎԻԷ ՎՍԴԱՊԵՏ

ԲԱՆԱՍՏԵՂԾԱԿԱՆ

Ձ Ի Թ Ե Ն Ե Ա Ց Լ Ե Ռ Ը

Ա.

Գիւտերի պահն էր այն ասեմ, ու կը նեմէր Յիսուս մինակ,
 Հագած ներմակ հանդերձ, ինչպէս մեռել մը իր պատանքին մէջ.
 Եւ ըստորոք բըլուրին, առակերտներն կը քնանային:
 Չիթենիի ծառերուն տակ, զորս չարաւում հով մը կը ծռէ,
 Յիսուս մեծ մեծ փայլեր կ'առնու, սրբութիւնով անոնց նըման.
 Տըխուր մինչեւ ի մահ, ու աչքը մըքաղին ու խաւարչուտ,
 ձակասն հակած, երկու թեւերը լողիկին վըրայ խաչած:
 Հարք համբայէն ալ աւելի՝ ան ժայռերուն փաշածանօր,
 Կանգ կ'առնու տեղ մը, զոր մարդիկ կը կոչէին Գերսեմանի.
 Կը խոնարհի, ծունկի կ'իյնայ, կը դնէ հակասը գետնին վրայ.
 Յետոյ նայուածքը կ'ուղղէ վեր, դէպի երկինք, գոչելով «Հայր».
 — Սակայն երկինք կը մնայ մուռլ, ու պատասխան չի տար Աստուած:
 Ոտքի կ'ելնէ զարմանահար, նորէն կ'առնու մեծ մեծ փայլեր,
 Սարսեցնելով ձիթենիներն, որք կը դողան. ցըրտին ու յամբ,
 Գլուխէն քրտինք մ'արիւնախառն կը հոսի վար.
 Ետ ետ կ'երթայ պահ մը, կ'իջնէ վար, կը ձայնէ ան սոսկումով.
 «Ձէի՞ք կըրնար միթէ ինծի հետ աղօթել եւ հըսկել հոս:»
 Մահահանգոյն փուն մը սակայն առաքեալներն ընկներ էր հոն:
 Միւսներուն պէս, խուլ է Պետրոս Տէրոջ ձայնին:
 Մարդուն Ողիին յամբ ու յուշիկ այն ասեմ վեր կ'ելնէ նորէն:
 Ինչպէս հովիւ մ'եգիպտացի, Հաստաւորիւնը կը զըննէ՝
 Թէ խորին մէջ աստղի մ'արդեօք հրեշտակ մը չի՞ նըրուր հոն:
 Եւ սակայն ամպ մը սըգաւոր կը տարածուի ինչպէս սեւ ֆոյ
 Մը այրիի. ամայն անոր ծաղերէն է շրջապատուած:
 Յիշելով իր երտուն երեք տարիներուն կրած տառապանքն,
 Յիսուս յայնժամ ըզգաց իր մարդ ըլլալն, ու վախն
 Անյաղքելի անձկութեամբ մ'իր մահկանացու սիրքը սեղմեց:
 Մըտեցաւ: Զուր տեղը երեք անգամ ձայնեց.
 — Հայր: Հովը միայն պատասխանեց իր կանչիւնին:
 Աւազին վրայ ինկաւ նըսած, եւ իրեն այդ տագնապին մէջ
 Մարդոց վըրայ եւ աշխարհին՝ կազմեց խորհուրդ մը մարդկային.
 — Դողաց երկիրը, այն ասեմ, ըզգացումովը ծանրութեան
 Փըրկիչին՝ որ ոտքն էր ինկած Արարիչին:

Բ.

Յիսուս կ'ըսէր. «Հայր, քո՛ղ ապրիլ ինձ տակաւին.
 Վերջին բառէն առաջ իմ գիրքս մի՛ գոցեր.

Չէ՛ս բզգար այս աշխարհը դուն ու մարդկային ազգը ամբողջ,
 Որ միսիս մէջ կը սառապի եւ փռ ձեռքիդ մէջ կը սառտայ.
 Քանզի երկիրը կը վախնայ մնալէ այրի եւ միայնակ,
 Երբ մեռնի ան որ իրեն խօսք մը ուղղեց նոր.

Եւ վաարնզի քոյլ զոյր դուն, որ սրտին մէջ անոր ցամբած
 Երկինքէն բառ մ'իյնայ միայն, իմ բերանովըս բաշխւած:

Սակայն այդ բառն ա՛յնքան մաքուր է, ա՛յնքան փայլող,
 Որ արբեցուց կարծես թէ զարմը մահացուաց՝

Աստուածութեան եւ կեանքի սոսկ մէկ կաթիլով,

Երբ բանալով քեռես, ըսի. ԵՂԲԱՅՐՈՒԹԻՒՆ:

Հա՛յր, ո՛հ, եթէ կասարեցի ես իմ պաշտօնըս ցաւագին,

Իմաստունին եթէ դէմքին տակ ես Աստուածը ծածկեցի,

Եթէ կըրցայ ես մարդկային զոհին գինը փոխանակել

Հոգիւրնկալ մարմիններուն ընծայման հետ,

Ամենուրեք իրերուն տեղ խորհրդանիւսը դրնելով,

Կրօնին տեղ՝ խօսք, ինչպէս եւ զանձին տեղ՝ դանգ,

Արեան կարմիր կոհակներուն տեղ գինիի բոսոր ալիքն,

Ու մարմինի անդամներուն տեղ անխըմօր հացը գերմակ:

Թէ ժամանակը երկուքի կըրցայ բաժնել, մէկը՝ գերի

Միւսը ազատ: — Կէսը՝ յանուն անցեալին զոր ահա կը լուսմ

Շիջելամեռն եւ տառապող այս մարմինի իմ արիւնովն,

Հեղո՛ւմք միւս կէսը՝ ապագան լուսլու համար:

Հա՛յր ազատիչ, ցօղէ՛ այսօր, առաջուրնէ,

Անմեղութեան եւ սիրոյ այս արիւնին կէսն՝

Անո՛նց գրիտուն վրայ՝ որ պիտի գան, ըսելով.

— Սպանել արդարը ներելի է ամէնուն:

Գիտենք, այո, հեռուութեան մէջ դարերուն պիտի ծրնին

Տիրապետներ դաժան, որոնց կ'ընկերեն սուտ իմաստուններ,

Որ պըղտորեն պիտի մէն մի ազգի հոգին,

Իմ փրկութեանս վերագրելով սրխալ իմաստ մ',

— Աւա՛ղ, ես դեռ կը խօսիմ, մինչ արդէն իմ խօսքս

Թոյն է դարձած իմ ամէն մէկ առակիս մէջ:

Ա՛խ, հեռացուր ինձմէ բաժակն այս՝ աւելի դառն եւ պիղծ

Քան մաղձն, օշինդրը, ծովերու ջուրն աղտաղիւն.

Գանակոծող գաւազաններն, պըսակը փուռ,

Չեռներս ու կողըս ծակող տէգն ու բեռերներն,

Ու խաչն ամբողջ, որ կը սպասէ ինձ, կանգնած դէմս,

Ոչինչ են, Հա՛յր, ու զիս բնաւ չեն ահաբեկեր.

Երբ աստուածներն աշխարհներու վրայ խոյանան ուժգին քափով,

Պէ՛տ է այնտեղ խորունկ հետքեր միայն քողուն.

Ես ոտք դրի այս անկասար երկրին վրայ,

Ոյր անդադրում հեծկրթուրք զիս կը կանչէր,

Որ հոն քողում հրեշտակներու զոյգ մը իմ տեղս,

Որոնց հետքին՝ մարդկային ցեղը կարենար դրոժմել համբոյր .
 Յոյսը վրասան եւ Ստուգութիւնը երջանիկ ,
 Որոնք դրախտին մեջ ժուռ կուգան միշտ ժրպատէմ :
 Պիտի բողոմ սակայն երկիրն այս չբաւոր ,
 Հազիւ շարժած պատմութեանն այն քրտուառութեան ,
 Որ կը պատէ զայն մեծածալ , դիապատիկ օրոց տըխուր ,
 Չոր մէկ ծայրէն Խէթն է բլունք , միտէն՝ Չարիքն :

Չարիք եւ Խէթ . կըրնամ ես մէկ բառով զանոնք փոխացնել :
 Նախաստած էիր զանոնք դուն : Ինձ քոյլ տուր որ ներեմ եղի
 Որ քոյլասրած էիր զանոնք : — Այս է սգըսանքն
 Որ կը նընէ արարչութեան վրայ ամէնուն :
 Իր պարսլւած շիւմին վրայ հանենք Ղազարն .
 Մեռելներու մեծ գաղտնիքին վրայ քող չըլլայ այլեւս ազան .
 Եւ իրեն սանկ ի յուշ ածել իր տեսածներն :
 Թող խօսի ի՞նչն է տեսական , ի՞նչն անցաւոր .
 Ի՞նչ է դըրած Տէրը սրտին մէջ Քրնութեան .
 Այս վերջինն ի՞նչ կուտայ մէն մի արարածի , եւ կ'առնու ի՞նչ .
 Երկընքի հետ ի՞նչ են իր մունջ խօսակցութիւնն ,
 Անպատմելի իր սէրը . իր ըզգաս կապերն ,
 Ի՞նչպէս ամէն բան անոր մէջ կը ջընջուի , կը նորոգուի :
 Ինչո՞ւ իրքեր կան հոն քափուն , եւ իրքեր՝ որ են յայտնւած .
 Միքէլ աստղերը երկինքին , որ փորձարկուած են միառմի ,
 Իրե՞նք ալ , ինչպէս սէր ինքնին , յանցաւոր են կամ փրկւած .
 Երկիրն անոնց համար եղած է քէ անոնք՝ երկրի համար :
 Առասպելն ի՞նչ ունի ըստոյգ , խորհուրդը ի՞նչ ունի յըսակ .
 Գիտնալը ի՞նչ անգիտակ , բանը՝ ի՞նչ սրխալ .
 Ինչու հոգին մըրգուզ բանի մէջ է կապուած :
 Է՞ր չկայ երկու համբաներուն միջեւ լայն՝ ոչ մի արահետ .
 Հանդարտութեան եւ խաղաղիկ հրեմուսններու տաղտուկներուն՝
 Եւ շրտած հրնարներու կատաղութեան միջեւ անվերջ ,
 Քրնութեան եւ ջրղանիգ բերմանց միջեւ :
 Է՞ր կը կախէ մահը կարծես սուր մը մըռայլ
 Որմէ բնութիւնը կը տըրտի , հարուածուած մէն մի վայրկեանին .
 Արդեօք արդարը եւ բարին , արդեօք չարը եւ անիրան
 Եղբրական շրջանակի մը պատահմունքն են զրոհնիկ ,
 Կամ քէ արդեօք տեղեկական մեծ բեւեռները են երկու ,
 Որ իրենց լայն ուսերուն վրայ կը կրեն երկինքը եւ երկիրն :
 Ինչո՞ւ Չարին ոգիներն միշտ են յաղթապանծ՝
 Չարիքներով միշտ տարապարս , մահով մանկանց .
 Արդեօք ազգերը են կիներ , առաջնորդուած
 Աստուծային տեսիլներու ոսկի աստղէն ,
 Թէ ցայգին մէջ յաճող տղաներ , խօլ՝ անլապտեր ,

Որ կ'ընդհարին ու կ'արժատեն, անառաջնորդ մնացած խապառ :
 Ժամանակին կորընչական ժամացոյցն երբ
 Սակայն իր հուսկ աւագնասիկն ալ կը պարպէ,
 Չեր աչեքուն մէկ հայեցումը, մէկ կանչիւնը ձեր ձայնին,
 Իմ սրտին մէկ հառաչքը, մէկ խաչակրնումս,
 Պիտի կրքնա՞ն յաւերժական պատիժներուն քակել նիրանն,
 Թող տալ իրենց մարդկային որսն, ու քեներին վերամկտիւն :
 Պիտի ամենն այս յայտնի այն վայրկեանէն, երբ մարդ գիտնայ
 Թէ ուսկի՞ց է ինքը եկած, եւ քէ դէպ, ո՞ւր է որ կ'երթայ :

Գ.

Աստուածային Որդին՝ այսպէս Աստուածային Հօր կը խօսէր.
 Ծունկի եկած է տակաւին. ան կը սպասէ, ան կը յուսայ.
 Բայց կը քաշուի ետ, եւ կ'ըսէ. «Թող փուկին կամփոյ
 Ըլլայ եւ ոչ խմինս, հիմակ եւ յաւիտեան»:
 Խորունկ սարսափ մը, անձկութիւն մը անսահման
 Կը սասկացնեն իր չարչարանքն, իր յամր օրհասն.
 Կը նայի ձիգ, կ'որոնէ ձիգ, բայց չի տեսներ :
 Ամբողջ երկինք սեւ էր ինչպէս մարմար սուգի.
 Երկիրն՝ առանց պայծառութեան, անասող, առանց արշալոյսի,
 Եւ խաւարած հոգւով, ինչպէս է Ան ցայտօր,
 Կը սարսուռար. — Խորը անտառին ոտնաձայներ լրսեց յանկարծ,
 Յետոյ տեսաւ որ դէս ու դէն կը շարժկըսէր ջանն Յուդայի :

Թրգմ. Թ. Ե. Գ.
 Փետր. 1931, Գանիթ

ALFRED DE VIGNY

ՈՂՈՐՄԷ՛, ՏԷՐ...

Մահամերձի սրնարին մօտ
 Կը պրկւորան լոյսեր աղօտ.
 Յոյսով առի՞ք օրհասը դեռ
 Կը հայցէ կեանք... Ողորմէ՛, Տէր....

Խրտեսակին վրայ, ցուրտ, անձածկոյր,
 Խաւարին մէջ՝ գիշերն անգոյր,
 Հե՛ք որբուկներ՝ նօթի 'ւ անէր,
 Դո՛ւք կ'երագնէ... Ողորմէ՛, Տէր....

Փողոցներուն մէջ՝ դեղերուն,
 Ռաբոպիկ, մե՛րկ, մարմրուն,
 Մուրացիկներ՝ կ'աղբերեն դեռ
 Պատառ մը հաց... Ողորմէ՛, Տէր....

Բաներուն մէջ՝ խոնառ ու մուր,
 Զրկուածներ կան՝ բախտէն անգուր.

Երուսաղէմ

Արիւնահո՛ւս անոնց սիրեր՝
 Լո՛յս կը տեսնան... Ողորմէ՛, Տէր....

Հայրենիքէն՝ օտար անիւր՝
 Շրպրտում մարդ խրեակներ,
 Ակրեկառոյց՝ կը յուսան դեռ
 Ազատ օրեր... Ողորմէ՛, Տէր....

Իսկ իմ կեանքի ուղին անել՝
 Յուրտ պատրանքներ զան խաւանել.
 Ու ես վրհաս ու նրկուն դեռ
 Կը պաղատիմ... Ողորմէ՛, Տէր....

Լոյսը մոմիս, տե՛ս, կը հասնի.
 Այլը յոյսիս՝ կը մրբագնի.
 Ու ետիկ փոկ կը նրկեմ դեռ,
 Ողորմէ՛, Տէր... Ողորմէ՛, Տէր....

ՅԱՎՈՐ ԴՊԻՐ

ԴԻՒԱՆ ՍՈՒՐԲ ՅԱԿՈԲԱՅ

Ե

Մարտիրոս վրդ. Կաթայի՝ Կաթայի,
առ. եղիազար Այնթապցի՝ յնրուսաղեմ:

Պարմագունոյդ ի պարս պուստիկոսաց
դերագով զլիսոյդ միայոգ քրիստոսազգեաց
աղեանս երջանկապատիւ և երկից երանեալ
եռամեծար ի խուճար աստուածաբանից
Տէր եղիազար վերակոչեցեալ մեծի բարու-
նոյդ ձօնեացի զերկրպագականն տեառնա-
ւանդ ի բացեալ կացելոց յուճմն եղկելոյ
Մարտիրակոչ պանդոյր պարմանոյ սիրո-
սեոն տարփմամբ ի համբոյր հպով երկ-
նաչու գարշապարացդ Տեառնդ, հարցցուք
զկենէ սուղ ինչ ի կարճոյ արգահատմամբ
ըստ զիպման ժամուն, հանգերձ նոքիմք
որ առ ձեռք հեմին (?) ի հոգեւոր խրախ-
ճանուեմք, զոր Տէր մեր ի գլխոյն յաւելցէ
կենօք լի աւուրբք և պարագայց ամօք ի
փառս իւր և ի պարծանս մեր. ամէն:

Եւ ընդ գուզնոյ անյարմար ծրոյս զիտ-
եա՛, ո՛վ հայրդ իմ բազմեւախտ, զի վի-
պուճն առից յոգեոց հանելով և մեծաւ հե-
ծեմանօք զանմարթ և զանպատեհ իրա-
կութեանցն, յոր զիմեալ է մերայինս աղ-
եան վասն անհուն մեղանացն մեր սակի:
Զի թէ՛ ո՛րքան և ո՛ր բաղ սնոտիւք ըզրա-
ղեցաք մինչ ի Սուրբ Աստուածածնայ փո-
խումն, զհամայնն կանխաւ ի կայսերակեաց
վայրէն յղեալ եմք. բայց յետ փոխման տօ-
նի Տիրամօրն, մեծաւ վարանմամբ չուար-
եալ յաղագս ոչ յաջողոյ մերումս գործա-
ռութեան, հնարս իմն մտածեալ՝ ըստ օրի-
նի գետափարս յօձիսն փարման. զի զլիսա-
ւորն նեոտողաց յոյժ քաջութիւնս գործեալ
ի մարտս ընդ ազգին Մաճառ կոչելոյ, ո-
րով յոյժ հաճոյացաւ յաչս կայսեր, մինչ
զի համայն քաղաքն զզրդեալ ի լսելն զլուր
յաղթութեանն, և մեր տեսանելով զայն,
զառ ի մեղ յոյս վարկեալ զիմեալ առ նա,
զի եթէ մարթապի՛ ասելով, առցուք բա-
րեխօս առ կայսր կամ առ պիղծ կիսառ
իւր: Զայս եւեթ խօճայիւ և Յարութիւն
Զէլէպիւ խորհեալ, և յայլոցն զէմս զնուէր-
սըն պատճառելով զիմեցաք ի նահանգն
կազարիոյ, և իւրեւ եկաք ի տեղին, գտաք

զուխտաւորսն հանգերձ եպիսկոպոսիւ յու-
ղեալս առ յայրդ, և ի յայրդ եկելոցն մի-
այն խօճա Ալեքսանի զեկուցաք զմերս զա-
լըստեան պատճառ և այլոցն՝ ոչ. ըստ
այսմ՝ թէ պարտ է յառաջնոցն զառաջին
խորհուրդսն զիտեալ և այլոցն՝ յետինս, զոր
և փոքր ինչ զրեցաք, զի ընդարձակադոյնս
ի նմանէ լուիցես զմեր մտաց զիտուճն, զի
առ զա պարզեալ եմք զհաւաստին: Թէպէտ
ի վերոյ զպատճառն ասացաք, սակայն դեռ
ևս յոյս յարքուռուստ դրանցն ունիմք՝ թէ
զինչ ծանկի, ի նոյն կերպիւ և աստ զգոր-
ծառութիւն հոգայցեմք, զի եթէ պիղծն այն
կիսառ սատակիւր, յայսրուստ ևս զիւրին
էր զամբաստանօրէն առ կայսր բողոքիւ:
Ի վերոյ միայն խօճին ու զՅարութիւն Զէ-
լէպոյ անուն ասացաք, զի չէր ի միջի ան-
դրանիկ որդին քո և ճշմարիտ բարեկամ
մեր Խպրահիմ Զէլէպին, որ արդարեւ մեծ
եթող մեղ սուղ փոխելով յաստեացս. Աս-
տուած զհրամանքդ ընդ երկայն աւուրբք
պահեսցէ:

Այլ և Տէր Ղուկասն եկն բազում ամ-
բաստանութեամբ ի պղծոյն յայնմանէ, այ-
սինքն յիւսէյին չափուէն, և խօճանս յոյժ
մեղադրեալ՝ եթէ ընդէ՛ր ոչ նորա յանուն,
թէ զինչ արարն, արդ մի չառնէք որ մեր
լեզուն բացուիւր: Նա զայս պատճառեաց՝
թէ վարդապետն ի Մսրբ էր գնացեալ, ո՛վ
պիտիւր հոգար: Յետոյ զՏէր Ղուկասն այլ
իմն թպտիրով յղեցաք ի Պօղօզհասարն ընդ
մահտեսի Դաւիթն, և մեք յայս կոյս չը-
ւեցաք սակս վերոյասացեալ իրին, և առ
աչւ մարդկան զԼստամպօլու պարտուցս մեր
յօգնութիւն ասելով՝ զնուիրակութեան հոգն
ունիմք առ ձեռին, յորոյ սակի զգանձա-
նակի հաւաքեալ փողն արգելաք ի տեղիս,
զի հաւատարմացի բողոքս մեր: Աղաչեմ
վասն այսորիկ մեղ չղնել մեղ, և ի գէմս
նոցա վասն ամին շնորհակալ լինել և մա-
նաւանդ յիւրաքանչիւրցն եկն էհասի զիրն
տալ, զոր յայլում տեղեւոջ յատուկ գրեալ
եմք զոր ինչ առաքն՝ թէ՛ գանձանակ, թէ՛
փոքր ինչ հոգեւրածին:

Բայց զայս զիտեա՛, զի մեծ իմն չար
աղանդ անկեալ է ի միջի դոցա, որ ինչ
մարդ որ կտակ մի առնեն սուրբ նրու-
սադիմայ, նա՛ նորա ազգայինքն զայն առ-
եալ, այնու փողով ուխտաւոր լեալ կու
գան ի տեղդ. եթէ աստ նուիրակ ինչ որ

պատահի, նա՛ ամենևին խօսիցն ամալ չեն առնիր, ասելով՝ թէ մեք մեր ձեռքն կու տանիմք, դոր ահա երկու երեք հոգի այս տարին ուխտաւորաց մէջն կան։ Յայդմ օրինակի եթէ քննիցես՝ գիւրեաւ գտցես, ս'չ թէ աննշանից ոմանց, այլ անուանի և մեծանուն մահտաւի Եօլչի չեղածն, որ Սարգիս ըռէլիկ տունն, որ Երուսաղէմայ էր բաժին հանեալ, ԳժՄ (350) դուրուշի ծախսեր են. այս երեք տարի է որ դրամն ի մօտն պահեր է. թէ ո՛րքան մաքառեր է լուսաւոր հոգի Առաքելին հետ, չէ տըւեր. և մեք ևս վերայ հասաք մեծաւ բողոքի՝ թէ այսքան և այսքան ինչ պարտիմք Ըստամպոլ, զի մեզ այժմ աստ պիտոյ է գանձի ծախումն. ընդ մեզ ևս մաքառեալ չեաւոր զայն քրիստոնէի խոստումունքն, զի ի ձէնջ մեծաւ փառօք պատուեցի թէ ո՛րքան միտա հառոյց առ մեզ արարմունք դորա՛ հարցցես ի խօճա Ալեքսանն։ Հազար դուրուշի և այլ աւել տապանչաւ ետուր, դոր բազումք յայտնի հակառակեալ չեաւոր զխոստումունքն, ասելով՝ թէ ընդէր մահտաւի Եօլչին չեաւոր, մեք է՞ր կու տամք։ Եթէ այդպէս իցէ, սիրելի՛, ընդէր է այդքան բազում աշխատութեամբ յերկիր նըւիրակ յղելն և գրելն թէ՛ գանձանակ, կամ խոստումունք, կամ անօթ կամ թէ զինչ և իցէ՛ ի դա հասեալն ի մեզ է հասեալ։ Ահա՛ աննախանձաբար կամօք ծանուցի հրամանուցդ իբր գիտելի առ Սէմէյի. ձեռք լուացէք, կամ թէ այլ նըւիրակ ընդէր յղիցէք։ Աղաչեմ, աղաչեմ, անփոյթ չառնել, եթէ այդքան փողի խաթրն չնայիս, կրկին զառ ի մեզ պարձուցես զփողն. գիտեմ՝ զի յոյս դորա առ Վհն իմ է, դոր յայտնի զօղանջեր է՝ թէ քառասուն նըւիրակ ինձ չափ բարեկամ չեն Աստուածատուր վարդապետին կամ Ս. Երուսաղէմայ։ Ահա՛ մեք զհամայն զեկուցաք, կամք ձեր լիցի դոր ինչ առնիցէքն. բաւեցէ այս։

Եւ եթէ զմէնջ տեղեկասցիս, զի՞նչ առնեմ. յոյժ անհնարս եղէ, զի եթէ մարի էր թեօք թողուցեալ ժամանէի. վախեմ թէ չկարեմք ձմերանս յուրեք գնալ. և զայն յԱլեքսանից տեղեկասցիս զմերոյս զորպիսութիւն։ Բայց ի սրբութենէդ գայս եւեթ ժաէ որդի քո յեանեալ, զի մի՛ վերջասցիս յայցելութենէ ըստ ուխտադրութեանս մեր՝

անջրկլի կալոյ սակի. զի ես ինքն հոգով չափ որպէս գրաւեալ եմ զանձն իմ ի ծառայօրէն հնազանդութիւն սրբութեանդ, այժմ և առ յապա գրեթէ մինչ ի մահ կեամ մահու չափ հնազանդ աներկուանալի։ Ո՛վ գիտէ, լինայ թէ գտանիցի զմէնջ ամբաստան. զի՞նչ ասիցեմք, դու ինքնին վկայիս սրաի իմոյ. զփորձեալն կրկին փորձել ոչ է բարեօք. բայց զգիր արդահատութեանդ մի՛ պակասեցես. յո՛ր ուստեք ունիմք միսիթարութիւն թարց ի սրբութեանէդ։ Եւ յետ այսու բանիցս լրման՝ միթէ մարդասէրն Աստուած այց արարեալ արժանացուցէ ի տես սրբութեանդ։ Երանելիք յետին ծառայք քո, որ ցանկ վայելեն ըզքաղցրահայեաց զիմոյ սրբութեանդ. Կենդանի Տէր, որ զարաստու իբր առու հեղիով ծրեալ զանշարմար տոմասկս. անմեղադիր լինել աղաչեմ սղաւանաց, զի ցընորեալ կայ ծառայ քո. և ձեզ կալ մեալ ի խաղաղութեան սիրով Աստուած Սուրբ Հոգւոյն։

Դրեցաւ ՌժԶ (= 1657) ի Հոկտեմբեր ի ժա. և ի հայումս Ռժէ. Նաւասարդի գ. օրն կիրակէ ի Կաֆայ Սուրբ Սարգսի խցում։ Մեր սիրասուն եղբայր խօճա Ալեքսանն ամանաթ յանձին սրբութեանդ և խղճուկ պարոնտէրն. միթէ բարեբարն բարով հասուցանէ, որ լաւ աչօք հայեցի Տէրդ իմ ի դոսա միոյն և միոյն. բաւեցի։

Հրատարակեց՝ Մ. Ե. Ն.

ԽՈՐՀՈՒՐԳ ԵՒ ԽՕՍԲ

Պատկազիրը պիտի և յինի անխոյր իբրեւ արդարաւրիւն, որուն իրաւանց պարտի պաշտպան կենալ. և անկեղծ՝ իբրեւ անարարիւն, որուն գործիքն ըլլալ կը յաւակնի։

*

Ո՛չ քե ալն որ շատ կ'ընթերնու, այլ այն որ օգտակար ընթերցումներու կը պարասի, անկեղծ անկի ունեալ կը հաւատնի։

*

Չկայ որ և իցի թշուառացի արկած մը որմէ անարարաւիտ մարդիկ օգուտ չհաղեն. և քարեկայ պատահար մը՝ որմէ չվնասուին անխոնհներ։

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ՄԽԻԹԱՐ ԱՅՐԻՎԱՆԵՑԻ

ԿՈՐԱԳԻՏ ԱՐՁԱՆԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ԵՐԿԵՐ

Ասողիկ Սմբատ Թոնդրակեցուն յիշում է «Ի Զարհաւանդ զեղջէ ի Մաղկոտն գաւառէ», առանց իշխանական ծագում վերագրելու նորան: Մխիթարի տեղեկութիւնը Մոզ աղբի բաժանման մասին առանձին նշանակութիւն ունի, որ ցոյց է տալիս, թէ Ուխտանէս իւր յառաջարանի մէջ խոստացած ծրագրերը լիովին ի կատար է ածել և թէ լրիւ Ուխտանէսը գոյութիւն ունէր ԺԿ. դարու վերջում, որից օգտուել է Այրիվանեցին:

զ) Իբրեւ ժամանակակից և ակունտեւ տեղեկութիւն է տալիս Պոռ իշխանի վիճաբար տաճարների շինութեան մասին, ինչպէս և Թանտեւաց վանքի շինութեան և նաւակատեաց տօնի, որով և համեմատաբար աւելի ընդարձակ տեղեկութիւն ստանում, Մխիթարի կեանքի և գործունէութեան և յարաբերութեան մասին դէպի Պոռեանները:

ե) Վկայաբանութեան տուած ցուցումներով կողմնակի կերպով կարող ենք մի թուական ևս աւելացնել Մխիթարի կենսագրականի վերայ. մեր Խողբակեանց աշխատութեան մէջ⁽¹⁾ ցոյց ենք տուել, որ Սրկզունիք աւանում, ուր Պոռեանց իշխանական դարբան էր, Ս. Յակոբ անունով եկեղեցին շինուած էր 1277 թուին. նորա մնացորդ քարերից մէկի վերայ՝ «Յի. Զի. Զ» փորագրուած Մխ. Վղ. (Մխիթար վարդապետ) ոչ այլ ոք պիտի լինի, բայց եթէ Մխիթար Այրիվանեցին: Այդ ձեռով է նա գրում իւր անունը Ճառնտրի յիշատակորանների մէջ, ինչպէս և իւր արձանագրութեան. իբրեւ Պոռեանց տան կալիւ-

պոս կենդանի մասնակցութիւն էր ունեցել Թանտեւ վանքի շինութեան և նաւակատեաց տօնի կատարման մէջ. նման մասնակցութիւն պիտի ունենար մերձակոյ Սրկզունիքի շինարարութեան, որ կատարուած է ընդամէնը մի տարի առաջ կամ հէնց նոյն ժամանակները, և իւր մասնակցութիւնն էլ արձանագրած իւր յատուկ խաչի տակ: Այժմ աւելի հասկնալի է դառնում, թէ ինչու նա իւր Պատրոն Պոռ իշխանին «աշխարհաշէն» մականունն է տալիս⁽¹⁾:

Բայց այս դրական կողմերի հետ ունի և պակասութիւններ. իբրեւ շարագրութիւն ամբողջութիւն չէ կազմում, քաղուածք լինելով դանդաղ աղբիւրներից՝ ինչպէս Ղեւոնդն է, Ուխտանէսը, Սամուէլ Կամբջաձորեցին, Սամուէլ Անեցին, Վարդան, Ատեփանոս Սրանեցու թարգմանութիւնների յիշատակարաններ, մեղ ծանօթ և անծանօթ վկայաբանական աղբիւրներ, այլ երբեմն հակասական և կցկոտ, ինչպէս Սրանեցու արտասահմանից վերադարձի, Գուրնի նորոգութիւնների և Վրաց Գէորգ Գ-ի արշաւանքի պատմութիւններն են: Ունի և բացարձակ սխալներ, որ հասկնալի չէ թէ ռոտեղից է առել, ինչպէս ոմն Ագաթոս օրպի յիշատակութիւն, որպէս թէ ժամանակակից Լեոն կայսեր՝ կամ Փլափիանոս Կ. Պոլսոյ պատրիարքի յիշատակութիւն՝ հայոց ՃԶ թուականին, չյիշելով առասպելախառն տարրերը վկայաբանութեան մէջ, որ զայնակողութիւն չէր ժամանակակից մտածողութեան համար:

Ամփոփելով մեր տեղեկութիւնները՝ Այրիվանեցու կեանքի մասին կը ստանանք հետեւեալ թուականները.

ա. Իւր Ճառնտրի գրել է Յակոբ Կլայեցու, Հայոց Լեոն և Վրաց Դեմետրէ թագաւորների օրով, այսինքն 1272-1286 թ. թ., հաւանօրէն աւելի վերջին տարիները:

բ. Հայոց Զի. Զ թուականին, ամենայն հաւանականութեամբ, մասնակից էր ևս ներկայ՝ Սրկզունեաց Ս. Յակոբի շինութեան և նաւակատեաց տօնին:

գ. Ներկայ էր Զի. Զ (Զի. Բ) թուականին Թանտեւաց վանքի շինութեան վերջաւոր-

(1) Եր. 37 և շար. (պատկ. 10) 125: Եկեղեցին շինուած էր սպիտակ և ազնիւ քարից, զեղեցիկ բանդակներով (տ. և պատ. 48), Ազնիւ և նուրբ բանդակի մի կտորի (Աստուածածին Յիսուս զրկին) վերադարձուած շէնք տուէլ մեր գրքի մէջ, որ նուրբ ճաշակի և արուեստագէտի կարողութեան ապացոյց էր:

(1) Պատմ. Հայոց. հրատ. Էմինի. եր. 68:

բութեան և նուակառանց աստիճան, երբ զըրեց այս վկայարանութիւնը:

Դ. 21.9 թուականին իւր զբաժնէ Գանձերի ժողովածուն է կազմել Գեղարդայ վանքում:

Ե. 21.9 թուին շինել է իւր առանձնութեան քարայրը և արձանագրութիւնը քանդակել տուել:

Զ. Նոյն թուականին պէտք է վերջուտբաժնէ լինի և իւր ժամանակագրութիւնը՝ նշանակելով Լեոնի մահը և Հեթումի թագաորութեան սկիզբը:

Դ. Մահուան թուականը մօտաւորապէս նշանակելուց առաջ պէտք է բանասիրական մի քանի խնդիր պարզել: Միութարի ժամանակագրութեան էմինի հրատարակութեան մէջ Հեթումի թագաւորութեան հետեւում է. «Եւ և սաստիկ հացութանցութիւն (մահ) մարդոյ և անասնոյ»⁽¹⁾ և ապա վերջապահը: Հացութանցութեան տարին 21.9 թուականն էր, երբ «մեթ ցորեանն ԲժՄ դրամ բարձրացաւ»⁽²⁾, Հեթումի զահակալութիւնից տաս տարի յետոյ. եթէ ճիշդ է այս շատ հաւանական ենթադրութիւնը, ապա դարձանալի է, որ Միութարը այդ տաս տարուայ համար ոչինչ է նշանակել, մինչդեռ ժամանակը հարուստ էր քաղաքական և կրօնական անցուղարձակ:

Աւելի ևս անհասկնալի է այդ լուծութիւնը, երբ ի նկատի ունենանք որ «իշխանք Կիլիկիացոց» հատուածի վերջում՝ Հեթումի անուան զիմաց նշանակուած է «Ժե», գուցէ և եղև «Ժե», որ նորա թագաւորութեան լրիւ տարիները կը լինէին: Բայց սորանով չեն վերջանում մեր տարակոյտները: Ժամանակագրութեան կարգում յիշած վերջին կաթուղիկոսն է «Կոմիտաս», որի աթոռակալութիւնը նշանակուած է Արդունի գահակալութեան և Դեմետրէի սպանութեան մէջ, այսինքն 1084-1289 թւերի. Կոմիտաս անունով կաթուղիկոս չունինք այդ ժամանակ, այլ Կոստանդին. զրչի պարզ սխալ պէտք է հա-

մարել անունները այդպիսի շփոթութիւնը: Ուրեմն ժամանակագրութիւնը վերջանում է Կոստանդին կաթուղիկոսութեամբ: Մինչդեռ «Կաթուղիկոսք Հայոց» հատուածի մէջ յիշուած են նաև Ստեփանոսի և Անաւարդեցու անունները, վերջինի կաթուղիկոսութիւնը նշանակելով 21.9 թուին, որ անկարելի կը լինէր Այրվանեցու կողմից որոշակեալ այդ թուականին միայն կատարուած է Հոսովյայի առումը, և մի տարի յետոյ Ստեփանոսի մահը⁽¹⁾: Ժամանակակիցները տուած տեղեկութեամբ 21.9 թուին Անաւարդեցին զեռեւս կալսկոպոս էր⁽²⁾: Այս բառ էութեան տարակոյտների վերայ աւելանում են ևս ժամանակագրութեան հետ կապուած արտաքին ձեռնարկ գծուած թիւներ. «Կաթուղիկոսք Հայոց» վերնագրով հատուածը պէտք է վերջանար. «Տէր Կոստանդին եօթանասներորդերորդ կաթուղիկոս խօսքերով, ինչպէս միւս հատուածների վերջում տալիս է ցանկի մէջ յիշուածների ընդհանուր թիւը և հատուածը փակում. նոյնն է կատարել և այստեղ. մինչդեռ աւելացած է յետոյ ևս վերոյիշեալ երկու կաթուղիկոսների անուններ: Իսկ Ալիշանի տեսած օրինակի մէջ նաև սրբանց երկու յաջորդները մինչև 22.9 թւականը⁽³⁾: Նման երեւոյթ նկատուած է և վրաց իշխանների և թագաւորների ցանկի մէջ. վերջին խօսքերը պիտի լինէին. «Դեմետրէ սպանեալ. ՀԹ. իշխանք և թագաւորք», բայց յետոյ աւելացած են նաև երկու անուններ, Դաւիթ և Վախթանգ: Այս բոլոր գծուած թիւները վերանում են և հասկանալի դառնում, եթէ ընդունինք, որ նրանք օտար ձեռքի յաւելումներ են և ոչ Միութարի:

Պատմական ուրիշ տուեալներ ևս ցոյց են տալիս, որ Միութար 21.9 (= 1291) թւականից յետոյ չպէտք է երկար տպրած լինի: Յայտնի է որ 1295/6 թուին Ստեփանոս Օրբէլեանցի գլխաւորութեամբ գումարուել է Անաւարդեցու դէմ արեւելեան եպիսկոպոսների ժողովը, որոնց անունը յիշուած է ձեռնարկի տակ: Ժողովին մասնակից էին Օրբէլեան իշխանների հետ ևս

(1) Եր. 69:

(2) Սամուէլ Անեցի. ճրատ. Տէր Միրէլեանի. շար. եր. 155. «ՌՅԱ. Ի 21.9. Թվին էր Պարոն Հայոց Կոստանդին. և ի սոյն ամի եղև սով սաստիկ» եւ մոթ ցորեանն ԲժՄ դրամա:

(1) Սրբանման, Թորոս Աղբար. Բ. 436. եւ Օրբ. 503:

(2) Լալայեան. Տուցակ Վասպ. եր. 114:

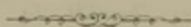
(3) Այրարատ. 351:

ժողովրդականները՝ Պոռչի որդին Պապուք և սրա եղբորորդին Էաչի. մասնակից էին ժողովրդական հոգևորականությանը՝ վաղեմի Գլխավորի գործերի երկու նշանավոր վարդապետները՝ Դուրիթ և Եսայի Նշեցի, մերձակայ Հառույթ թաղի Մխիթար եպիսկոպոսը, և չլիջուած Մխիթար Այրիվանեցու անունը, որ անկարելի էր լինէր, էթէ նա կենդանի լինէր: Մնում է նորա մահը ընդունել ՁԼԸ-ՁԽ թուականներին, մատուցած պէս 70 տարեկան հասակում, քանի որ ՁԼԸ թուականին 67 ամեայ էր:

Մի ձեռագրի մէջ (Էջմ. Պ. 13/84, 282ր) «վարդապետաց վախճանիւն» վերնագրով հատուածի մէջ նշանակուած է «վարդապետաց աբ. վգաթ. Մխիթար Այրիվանեցին ի թվականիս մերոյ 282. փետրվորի Ժ.», բայց դա պարզ չփոթութիւն է նոյնանուն երկու վարդապետների. նշանակուած թվականին մեծնողը Մխիթար Սասնեցին է: Սորա մահը Մկրտիչ Մեծոփեցին նշանակում է նոյն թուականի հոռի ին. ուրբաթ օր, իսկ Դանիէլ Մեծոփեցին նոյն թուականի հոռի ին. յաւուր չորեքշաբթի⁽¹⁾: Այս ժամանակագրութեան հատուածի հեղինակը, որ Ժ.Ղ. դարի վերջին քառորդից առաջ ապրել էր կարող, միջինն է ընտրել, այսինքն փետրուարի Ժ.:

ԳԱՐԵԴԻՆ ԱՐԲԵՊ. ՅՈՎԱԷՓԵԱՆՏ

Շարունակելի

Ձ Բ Օ Ս Ա Ն Ք

Մայեր եղբայր մ'ունէր, որուն դէմ դաս բացէր. «Ե՛նչ, բաւ օր մը դար մը, ա՛յստեմ մեծաւոր սնճեւոր մէջ դա՛ս» — «Ո՞րե՛ս հետ կ'ուզէիր որ դաս ունենայի, պատասխանեց Մայեր, Թուրքին եւ Մոսկովի՞ն հետ. բա՛ն մը չուզիմ անոնց հետ բաժնուելիս»:

*

Զօրավար մը կ'ըսէր իր զինուորներուն. «Երբ յառաջ ինքզինքն՝ հետեւեցէ. երբ փախչի՛մ՝ սպաննեցէ. երբ մեռնի՛մ՝ վրէժս լուծեցէ»:

(1) Տես մեր Մխիթար Սասնեցի. Արարատ. 1899, իրենց տղանին տետրակով, Վաղարշ. եր. 26:

ՊԵՐԼԻՊԻՈՅ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍՈՒԹԵԱՆ

ՎԵՐԱՀԱՍՏԱՏՈՒԹԻՒՆՆ ՈՒ ԱԹՈՒԱՅԻ

ՁԵՌՆԱԳԻՌՈՒԹԻՒՆՆ ԵՒ ՕՍՈՒՄԸ

(Սկսնակաւ մասնաւոր քրականութիւն)

ՊԱՏՐԱՍՏՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՀԱՄԱԿՈՒՄԱՐ

Հայ եկեղեցիի պատրիարքական եւ կաթողիկոսական չորս Աթոռներուն վերակազմութեան շրջանին մէջ կ'ապրինք:

Նկատելի իրողութիւն է որ ամէնէն աւելի արկածեալ Աթոռը ամէնէն աւելի առաջ՝ իր օրինական դոյաւիճակը վերականգնելու կը փութայ:

Նախախնամական տարր մը կայ այս եղեւութեանց մէջ. այլապէս զիւրին չէ բացատրել թէ ինչպէ՛ս 15 տարեկէ ի վեր վանք, միաբանութիւն, կալուածներ, եւ կամուտներ և թեմական ժողովուրդին հետ անոնց եկեղեցիները, գործները և կայքն ու դոյքը կորսնցուցած, ու տասնամեակներ հօտին հետ՝ աքսորական ու անտանգական 83ամեայ կիլիկիոյ Հայոց Կաթողիկոսը, ո՛չ միայն քաջողջ և առողջ, ցայսօր կարող եղած է կաթողիկոսական պաշտօնի ընթացիկ գործերը վարել՝ հիանալի կորովով, այլ մանաւանդ վերջին երեք տարեկէ ի վեր աննկուն հաստատամտութեամբ ու հայրապետավայել կանխահոգութիւնով՝ կը ճգնի մեծ պատերազմէն վերջ քաղաքական յայտնի պատճառներով դողցես պատմական ստուերի և պաշտելի յիշատակի մը վերածուելու վիճակին մէջ գրուած իր դարաւոր այլ վտանգեալ Աթոռը դրացի ասպնջական հողին վրայ վերահաստատուելու բացարձակ նպատակով:

Ն. Ս. Օծութիւնը իր «Կտակ» մականգրեալ պրակով 1928-ին սկիզբը Ազգին ու Հաղթութեան ներկայացուց կիլիկիան Աթոռին պահպանման անհրաժեշտութիւնը: Հայկական սփիւռքին ամէն կողմերէն եկեղեցիին ու Ազգին հարապատ գաւազներէն ընդունած համամտութեան զիւրիւրուն վրայ իր յառաջացեալ տարիքին համեմատելով Արիական կոչուելու արժանի նախաձեռնու-

թեամբ՝ վճռապէս ու զործնական եղանակով լծուեցաւ ու նուիրուեցաւ Աթոռին վերակազմութեան:

Հայրապետին ազդեցութեամբ մտադրութեան իրականացումին՝ առաջին ու բարոյական թանկագին նպաստը բերողը եղաւ Ս. Երուսաղէմի Հայոց Միաբանութիւնը՝ զլիակորութեամբ իր այժմ հանգուցեալ Գուրեան Ս. Պատրիարքին: Ս. Յակոբի Աթոռն ու Աթոռակալը իրենց իրաւասութեան ենթակայ Սիրիոյ ու Լիբանանի Տեսչութիւնները փոխանցելով Կիլիկիոյ ազէտեալ Աթոռին, հնարաւոր ըրին եպիսկոպոսական երեք նոր վիճակներու ստեղծումը՝ հովանաւորող պետութեան համահաճ հաւանութեամբ:

Նմանապէս Նորին Սրբազնութեան զիմումին վրայ Ամբրիկեան Մերձ. Արեւելքի Ընկերութեան կեդրոնի վարիչները՝ կաթողիկոսարանի ու անոր բանալիք ընծայարանին համար ձրի տրամադրեցին Անթիլիասի իրենց սեփական կալուածը, և ուսումնարանի հնգամեայ պիւտճէն ապահովեցին Նիւէորեկաբնակ պատուական ազգայիններու գործակցութեամբ և զօհողութեամբ:

Վեհ. Կաթող. քաջաբերուած իր ձեռնարկներուն յաջողութենէն ու նկատի առնելով Կաթողիկոսարանի գործոց և վիճակային պէտքերուն համապատասխան՝ ընդարձակեալ գործունէութեան կարիքը, և իր յառաջացեալ տարիքին բերումով՝ համախորհուրդ գործակցի մը անհրաժեշտութիւնը, միեւնոյն թուականին, 1928-ին, ընտրեց և անուանեց իր Աթոռակիցը Գերաշնորհ Տ. Բարգէն Եպիսկոպոսը, որ հայ բարձրաստիճան եկեղեցականութեան մէջ հանրածանօթ դէմք մըն է իբր բանասէր, հրապարակագիր և վարչական փորձառութեան տէր վիճակաւոր:

Կիլիկիոյ Հայրապետը Աթոռին ապագան ապահովելու իր ծրագրին մէջ ունէր կարեւոր քայլ մը եւս ի դէպ մահու՝ նորահաստատ Աթոռին շուրջ ընտրական պայքարներու և պատահականութեանց բաց գոտւ չձգելու գիտումով, ինչպէս կը թելադրուէր «Կաթիլի պատասխաններուն մէջ» ևս, հարկ կը զգար իր իսկ կենդանութեան և ձեռքովը օժիլ իր ընտրած Աթոռակիցը: Սկզբնական այս որոշումը փութացնելու կարիք զգացուեցաւ՝ նախ թերեւ Մայր

Աթոռ Ս. Էջմիածնի կաթողիկոսական ընտրութեան յետաձգումին, և յետոյ ներկայ տարուան փետրվարին Ծերունագարդ Հայրապետին բարեբախտաբար կարճատե հիւանդութեան հետեանքով: Ահա թէ ինչու և ինչպէս Շնորհ. Տ. Սահակ Ս. Կաթողիկոս իր ազատ կամքով ընտրուած Աթոռակիցը օժեց, իր արդարացի բաղձանքին ու Կիլիկիոյ կաթողիկոսաց ընտրութեան և օժման առթիւ՝ ի վաղուց ընկալեալ սովորութեանց արագ և ճիւղն ներդաշնակումով:

Ո՛րքան բարձր էր Հայրապետին եկեղեցանուէր ու ազգասիրական ամբողջ ծրագիրը և հաւատարիմ աւանդապահի կանխանող զգուշաւոր ոգին, նոյնքան խակամիտ ու անփոյթ յայտնուեցաւ այն ոգին, որ այս առիթով հովանաւորող պետութեան օրինական միջամտութեան սուրբ շողացուց՝ մէկէ աւելի բարուրանքներով:

Այս կարգի պատճառներով ժողովին ու Օժման համար կոնգակով պայմանեալ Ապրիլ 19-էն հազիւ եօթնեակ մը ուշ, տեղի ունեցաւ ինչ որ որոշուած էր: Հաւատարի աղբիւրներէ մեր քաղած տեղեկութեանց համեմատ, Ապրիլ 17 և 18-ին Անթիլիասի կաթողիկոսարանին մէջ գումարուած է թեմակալ եպիսկոպոսներու ժողովը, ուր Ս. Կաթողիկոսը պարզած է իր տեսութիւնները Հալէպ գումարուելիք ժողովին ու անոր յաջորդելիք օժման մասին. և ստուգելէ վերջ կացութիւնը, ինչպէս նաեւ եպիսկոպոսաց հաւաքական համամտութիւնը՝ առնուած և առնուելիք քայլերու մասին, հարկ եղած յաւելումները եղած են թեմական պատուիրակներու թիւին վրայ, եպիսկոպոսներն իրենց վիճակները զարձած են, Ապրիլ 23-ին Հալէպ գտնուելու որոշումով:

* * *

Հալէպի Հայութիւնը Ապրիլ 23-ին երեկոյան անօրինակ խանդավառութեամբ ընդունեց Վեհ. Կաթողիկոսն ու իր Աթոռակիցը, ինչպէս նաեւ օժման ներկայ ըլլալու համար եզիպատուէն հրաւիրուած Գերաշնորհ Տ. Թորոմ Արքեպիսկոպոսը, և թեմակալ կաթող. փոխանորդները, և Լիբանանի թեմին աշխարհական պատուիրակները: Հալէպի Առաջնորդ Գեր. Տ. Արտաւազդ Եպոս., Արժ. Տ. Ներսէս Քհնյ. Թաւուզճեան և Գեւ. և Վարչական ժողովոց

անդամներ մինչև Համա գացած էին զի մաւորելու օրուան հիւրերը, որոնք ժողովրդային ցնծազին ազազակնեբու մէջէն ինքնաշարժներով կայարանէն առաջնորդուեցան Հալէպի առաջնակարգ հիւրանոցը՝ ուր թէ՛ այդ նոյն երեկոյն և թէ՛ մանաւանդ յաջորդ առաւօտ տեսութեան և բարի գալուստ մաղթելու եկան Բերիաբնակ ազգայիններ և օտար զաւանթութեանց պետեր ու պետական պաշտօնէութեանց ներկայացուցիչներ:

Ուրբաթ օրը (Ապրիլ 24) Կիլիկեան բուլոր պատգամաւորները պատրաստ էին արդէն: Կէսօրէն առաջ և վերջը տեսակցութիւններ ունեցան: Իսկ նոյն երեկոյն Ազգ. Առաջնորդարանի սրահին մէջ գումարուեցաւ նախապատրաստական անպաշտօն բայց կարեւոր ժողով մը պատուիրակներու, որոշելու համար յաջորդ օրուան կաթողիկոսական ընտրութեան ժողովին հետ կապուած օրակարգի խնդիրներուն ընդհ. ուղղութիւնը:

Ապրիլ 25 չք. առաւօտ Կիլիկեան այս բացառիկ պատգամաւորական ժողովին 35 հոգեւոր ու աշխարհական պատուիրակները Վեհ. Կաթողիկոսին հետեւելով՝ թափորով մուտք գործեցին Հալէպի 400 տարուան Քառասուն Մանկանց եկեղեցին, մինչ զըպիրները կ'երգէին «Ուրախ լիւր սուրբ եկեղեցի» եւ «Հրաշափառ»:

Շատ սրտագրաւ և յուզիչ էր տեսարանը այն պահուն, երբ Կիլիկիոյ ալեփառ Հայրապետ Տաճարի գաւթիին մէջ հանգչող իր նախորդներէն ոմանց դամբարաններուն առջև ձեռնամած կանգնած՝ կ'աղօթէր լոխի մնջիկ և յետոյ կ'արտասանէր «Հոգւոց»:

Աւագ սեղանին առջև «Ուրախ եղէ» սաղմոսին և պահպանիչին յաջորդող Տէրունական ազօթքէն վերջ, երեսփոխանները զրաւեցին իրենց աթոռները, և անմիջապէս կազմուեցաւ առժամեայ զիւանմը, Ատենապետ՝ երիցագոյն հոյեւորականը, Կիպրոսի կաթող. փոխանորդ Սարաճեան Ս., իսկ ժողովին կրտսերագոյն անդամը եղաւ Ատենազպիր՝ Տօքթ. Սարգիսեան: Հետզհետէ կարգացուեցան պատուիրակներու վաւերաթուղթերը և ստուգուեցան իւրաքանչիւրին օրինաւոր անդամակցութիւնը:

Ապա գաղտնի քուէով ընտրուեցաւ

ժողովին բուն զիւանք — Տիարք Գ. Ազիբեան և Տօքթ. Զ. Թուփեան Ս. և Բ. Ատենապետներ, իսկ Խ. Գարիկեան և Հ. Փափազեան Ս. և Բ. Ատենազպիրներ:

Օրակարգի Ա. խնդիրն էր Վեհ. Կաթողիկոսին ԲԱՑՄԱՆ ՃԱՌԷ, որով ժողովին կը ներկայացնէր 1928-էն ի վեր եղած քանքերն ու աշխատանքները (զորս վերը յիշատակեցինք) և յանուն Աթոռի օգտին ժողովին յանձնարարելով նշանակուած Աթոռակալի ծառայութիւնները և արժանիքները, պատգամաւորներուն կը փոխանցէր իր իրաւունքը օրինականացնելու համար Ազգին կամքը, որպէսզի Բարգէն Արքեպիսկոպոս կարենայ լիովին կատարել իր Աթոռակցի պաշտօնը, օգնելով իրեն՝ Կաթողիկոսական բոլոր պարտուց մէջ:

Կարճ զադարէ մը ետքը զիւանք ժողովին կողմէ կարգաց գահաձառին պատշաճ պատասխանը, շնորհակալութիւններ յայտնելով Վեհ. ին կարգադրութեանց:

Յետոյ ժողովը անցաւ կաթողիկոսական ընտրութեան: Գուէարկութեան մասնակցեցան 11 եկեղեցական և 24 աշխարհական պատգամաւորներ, և 34 քուէով գրեթէ միաձայնութեամբ Բարգէն Արքեպոս. ընտրուեցաւ Աթոռակից Կաթողիկոս Մեծի Տանն Կիլիկիոյ: Ընտրեալը՝ որ այդ պահուն Առաջնորդարան կը գտնուէր, պատգամաւորութեամբ մը վերստին Տաճար առաջնորդուեցաւ եւ եկեղեցւոյ զանգակները հնչեցին երկար՝ իրողութիւնը ծանուցանելով բակին մէջ հաւաքուած հետաքրքիր և արդիւնքին սպասող ժողովուրդին:

Տ. Սահակ Բ. իր Աթոռին վրայ կանգնած՝ ընդունեց նորընտիր Աթոռակիցը եւ պահպանելով օրհնեց կատարուած ընտրութիւնը և համբոյրով շնորհաւորեց ընտրեալը: Միւս պատուիրակները ևս փութացին շնորհաւորել: Թորգոմ Արքեպոս. հակիրճ և զգայուն ուղերձով մը իր սրտազին խնդակցութիւնը յայտնեց՝ զաւով այդ պահուն:

Նորընտիր կաթողիկոսին շնորհակալութեան խօսքէն վերջ ժողովին նիստը փակուեցաւ ընդհ. խանդավառութեան մէջ:

Թ. Թ. Ա. Կ. Զ.

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Շարաթ երեկոյեան ժամը 6-ին խուռն բաղմոթեան մը ներկայութեան սկսաւ Հսկումը, նախագահութեամբ Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Աթոռին յԱթոռակցութիւն և յաջորդութիւն ընտրեալ Սմէն Տ. Բարդէն Ս. Լերքեպոսի, և ներկայութեամբ 6 եպիսկոպոսներու, 2 վարդապետներու և 20 քահանաներու:

Շատ տպաւորիչ էր Հանգստեան ժամերգութիւնը երեկոյեան աչգ պահուն, որուն կէջ շարունակուեցաւ Կիրակի առաւօտեան ժամերգութիւնը:

Ժողովուրդը երեք ժամ տեղ այս ժամերգութեանց մէջ հակառակ տեղւոյ անձկութեան մինչև արարողութեանց վերջանալը սպասեց լուս և հանդարտ օրքան որ տեղւոյն պայմանները կը ներէին:

Կիրակի օրուան կը մնար միայն Ս. Պատարագի մասը եւ անոր ընթացքին կատարուելիք Ձեռնադրութիւնն ու Օծումը:

Ս. ՊԱՏԱՐԱԳԻ

Հայաստանեայց եկեղեցւոյ Մաշտոցը իր շատ մը խորհուրդներու և մասնաւորաբար օծմամբ կատարուելիք օրհնութիւններուն ու արարողութիւններուն համար ընտրած է Ս. Պատարագի ժամը:

Ապրիլ 26-ի Կիրակի առաւօտեան ժամը 9-ին, Հալէպի Ս. Գառստուն Մանկանց եկեղեցւոյ մէջ պիտի կատարուէր Ձեռնադրութիւնն ու Օծումը Աթոռակցին:

Այս երրորդ անգամն էր որ Հալէպի նոյն եկեղեցւոյ մէջ կը կատարուէր կաթ. ձեռնադրութիւն: Մին՝ Պետրոս Կարկառեցիի վրայ՝ 1602-ին. և երկրորդը՝ եղիազար Անթէպցիի վրայ՝ 1664-ին:

Որչեալ ժամուն Վեհ. Հայրապետը Առաջնորդարան հասաւ իր հետեորդներով. ու ապա այն չըջանակին մէջ գտնուող Ս. Աստուածածնայ եկեղեցւոյն մէջ բոլոր եպիսկոպոսներ և Վեհափառը զգեստաւորուեցան, հանդիսաւոր թափօր կազմուեցաւ՝ խնկարկու, կիսազգեստ, փէշակիր քահանաներէ, մոմակալներէ և քջեցակիրներէ, խաչփառ և խաչ վերցնողներէ. ուրուն կը հետեւէր Պատարագիչ և ի Կաթողիկոսութիւն ըտրեալ Տ. Բարդէն Ս.,

որուն կը յաջորդէին Վեհափառ Կաթողիկոսը և վեց եպիսկոպոսներ բոլորն ալ զգեստաւորեալ: Դպիրներ յաջորդաբար երգեցին «Պորհուրդ խորին», «Հրաշափառ» և «Ուրախ Լեր» շարականները. դանդաղները կը զօղանջէին՝ բակին ու եկեղեցիներուն մէջ լեցուած ծովածաւալ բաղմոթեան սրտերուն մէջ լեցուն խանդավառութիւնը կրկնապատկելով: Իսկ թափօրին կը հետեւէին պատգամաւորներն ու հայ և օտար, եկեղեցական և աշխարհիկ հրաւիրեալներու բաղմոթիւնը, որոնց համար եկեղեցւոյ դասերուն մէջ տեղեր յատկացուցած էր Կարդալիր Յանձնախումբը:

Թափօրը եկեղեցի մտնելէ յետոյ սկսաւ Ս. Պատարագը պատշաճ կանոնաւորութեամբ և շարունակեց մինչև ընթերցուածներու մասը: Վեհափառն ու եպիսկոպոսներ Աւագ Սեղանի երկու կողմերը զետեղուած աթոռներուն վրայ բազմած էին:

ՈՒՆՏ ԵՒ ԿՈՉՈՒՄ

«Զի ողորմած և մարդասէր ես»ով վերջացող աղօթքէն ետքը, ըստ Մաշտոցի արամադրութեան, ընտրեալը ծնրադիր Աւագ Սեղանի առջև բարձրածայն կարգաց իր ՈՒՆՏԷ: Ասով ընտրեալը կը խոստանար, «յանձն առնուլ զպաշտօնս զայս եպիսկոպոսապետութեան», և նուիրուիլ «յանվըթար կատարումն աստուածադիր օրինաց», առաջնորդել իր ժողովուրդը «ըստ ուղղափառ վարդապետութեան Քրիստոսական կրօնից», ըստ զաւանութեան «մերոյս եկեղեցւոյ», և ըստ հայրապետական կանոնաց և կարգաց, հետեւի Հայոց եկեղեցւոյ լուսաւորիչներու լուսաշաւիղ հետքին, զգուսաւորիչներու պահպանել Հայոց Մայր Աթոռոյ չութեամբ պահպանել Հայոց Մայր Աթոռոյ իրաւունքները, «հետեւիլ հրահանգաց և խորհրդոց հօրն մերոյ Տեառն Սահակայ Կաթողիկոսի և ոչ երբեք թերանալ ի սէր և ի յարգանս առ Մայր Աթոռն Սրբոյ Էջմիածինի և առ Ընդհանրական Հայրապետս նուրին»:

Ասկէ յետոյ երկու եպիսկոպոսներ կարգացին ՏՏԻՂ Սաղմոսին առաջին 26 համարները. ու ապա թորդում Սրբազան կարգաց Սարկաւաղի կարճ քարոզը և Վեհափառը արտասանեց բառասուն Տէր ողորմես:

Կոչումը վերջացաւ «Աստուածային և երկնաւոր շնորհք»ի արտասանուելովը Վե-

հափառին կողմէ, ինչ որ կ'ըսուի եկեղեցականներու բոլոր ձեռնադրութեանց առթիւ:

ԶԵՆՈՆԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Բոլոր եպիսկոպոսներ եւ վեհափառը ձեռքերնին զրին ընտրեալին զլիսուն վրայ, ըսելով սովորական բանաձեւը «Մեք զնեմք ձեռս ի վերայ»: Ապա եպիսկոպոսներէն մին կարգաց երկար աղօթք մը «Դռնանամք զքէն» սկզբնաւորութեամբ:

Այս աղօթքով գոհութիւն կը մատուցուի Աստուծոյ, որ փառաբանելով հրեշտակներէն, ստեղծեց մարդիկը, անդրանիկներու թիւին մէջ զրեց զանոնք, և այդ հոգեւոր պաշտօնին կարգեց: Եւ հրեշտակներու դասակարգութեան նման մարդոցմէ ալ եկեղեցականաց աստիճաններու կարգաւորութիւն մը սահմանեց: Կը յիշատակուի նաեւ մարդոց տկար լինելը և Աստուծոյ զիջումը՝ մարդոց այս տկար պաշտօնը ընդունելու: Կը յիշուի Միածին Որդւոյն զրկուիլը, որ նորոգեց մարդկութիւնը իրենց հին ապականութենէն և սորվեցուց կարգաւ Ս. Երրորդութեան եւ անկէ ողորմութիւն հայցել:

Կը նկարագրուի երկարօրէն Որդիին մարդեղութիւնը, Սուրբ Հոգիին իջումը առաքեալներուն վրայ, որոնք փառաբանողները եղան Սուրբ Երրորդութեան: Եւ ասոնց փոխանորդները կը կարգուին միշտ եկեղեցւոյ մէջ, հովուելու և խնամելու բանաւոր հօտը Աստուծոյ:

Հուսկ ապա Աստուծոյ կը խնդրուի ներկաներու աղաչանքը լսել և նորընտրեալը արժանի ընել ըլլալու արթուն, զիտող և ուղղափառ հաւատքին քարոզող: Կը խնդրուի տալ անոր առաքելական և հայրապետական շնորհք, զօրացնել զայն բարի գործերու մէջ, որ Աստուծոյ կամքին համաձայն քալէ արդարութեան բոլոր ճամբաներուն մէջ, և այլն, և այլն:

Ձեռնադրութեան մասը կը վերջանայ հետեւեալ ընթերցուածներով. Եւք. ԻԲ. 1-29, Բ. Թագ. Ե. 3-9, Եզեկ. ԽԴ. 17-21, Ես. ԿԱ. 6-11, Ա. Պետ. Բ. 1-9, Մատ. ԺԶ. 13-19: Ու ապա «Հաւատամք»ը կ'ըսուի և Պատարագը կը շարունակուի մինչև «Ողջոյն»:

Ս. Պատարագի ընծայից վերաբերողը եղաւ Տ. Թորգոմ Սրբազան:

ՕՆՈՒՄ

Օծման հանդիսաւոր արարողութիւնը կը սկսի եղանակաւոր քարոզով մը զոր հերթով երգեցին եպիսկոպոսներ: Այս քարոզը կը բաղկանայ տասն և մէկ տուներէ, որով կը կատարուին զանազան խնդրանքներ ընտրելոյն, թագաւորի և ժողովուրդի համար:

Սոյն քարոզին կը յաջորդէ երկար աղօթք մը «Տէր Աստուած, արարիչ ամենայն արարածոց» սկզբնաւորութեամբ, զոր կարգաց Վեհ. Հայրապետը և շարունակեց Տ. Եղիշէ Ս. Եսայի:

Այս աղօթքի մէջ կը յիշուի մարդոց քահանայացման մեծ խորհուրդին արժանաւորութիւն տրուած ըլլալը, Ս. Հոգիին յայտնուիլը մեզի, և մեր փրկուիլը անով, որով ոյժ կ'առնեն մարդիկ օրհնելու և փառաբանելու զԱստուծոյ:

Թէև մարդը զբախտին մէջ մեղանչեց, սակայն մէկզի չզրուեցաւ, այլ Յիսուս մարդու կերպարանք առնելով մարդու նման ապրեցաւ, չարչարուեցաւ, խաչուեցաւ թաղուեցաւ, և յարեաւ: Մեղ լուաց աւազանի ջուրով, երկինք համբարձաւ, և Ս. Հոգին զրկեց վերնատուն առաքեալներուն վրայ: Անոնց քարոզութեամբ մարդիկ փրկուեցան և ձեռնադրութեամբ յառաջ եկան քահանայապետներ եւ վարդապետներ, որոնց մեղքերու թողութիւն տալու, հրաշքներ գործելու և ուրիշ իշխանութիւններ տրուեցան:

Նոյնպէս ալ Հայաստան աշխարհի բաժին ինկան Թաղէոս և Բարթողիմէոս Առաքեալներ, որոնք լուսաւորեցին Հիւսիսը հեթանոսական սառնամանիքներէն. անոնց թերին լրացուց Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ:

Այս բոլորէն յետոյ կը խնդրուի Աստուծոյ՝ որ լսէ ժողովուրդին ձայնը և ներկայ ձեռնադրեալը իր կոչման մէջ անսասան պահէ, անիկա զգաստ մնայ, պատուիրանապահ ըլլայ, երկար օրեր պահէ, հաղցընէ անոր ուրախութեան պատմութեանը, և անիկա Ահարոնի և այլոց նման սուրբ և անմեղ ըլլայ: Եւ հուսկ ապա կը խնդրուի որ նորոգ ձեռնադրեալը արժանի ըլլայ հաւատարիմ և խմբատուն ըլլալու. և այլն:

Այս աղօթքէն յետոյ, «Կենդանաբար Աստուած» շարականով Աւագ Անդան բերուեցաւ Ս. Մեսոնի Աղանին և «Առաքելոյ Աղանոյ» շարականով ներկայ եպիսկոպոսներ օծեցին Զեռնադրեալին դազաթը, ու անցուցին Հայրապետական ՔՕՂԸ:

Յետոյ Անդանին առջև Աթոռի վրայ բազմեցնելով Նորապսակ Կաթողիկոսը, Վեհափառը անոր մէջքն անցուց հովուական մատաղը — ԿՈՆՔԵՌ — ու աջ ձեռքը տուաւ Կաթողիկոսական Գաւազանը:

Այն պահուն հոծ բազմութիւնը լուռ էր և վայրկեանը խորունկ տպաւորութիւն կը ձգէր ներկաներուն վրայ, որոնք սրտի յորդ ուրախութեամբ կը զիտէին ներկայ նորոգ օծեալ Ս. Հայրապետը, Աթոռակից և յաջորդ Կաթողիկոսը Մեծի Տանն Կիլիկիոյ:

ՎԵՐՈՋԸ

Օծման արարողութեան յաջորդեց Գեր. Տ. Թորգոմ Սրբազանի իմաստալից և խորհրդաւոր քարոզը:

Քարոզիչ Սրբազանը Վեհ. Կաթողիկոսին կարճ ուղերձէ մը յետոյ դարձաւ Ժողովուրդին և պատմեց Աւետարանէն այն գրուածը՝ ուր Յիսուս Պետրոսին երկցս կը հարցնէ «Կը սիրե՞ս զիս». և երբ Պետրոս հաստատական պատասխան կուտայ Յիսուս կ'ըսէ անոր «Աւրեմն արածէ իմ ոչխարներ», և յարեց:

«Տ. Բարգէն Սրբազանին իր հոգեւոր ասպարէզին մէջ երկցս կատարուեցաւ այս իմաստալից հարցումը, որոնց ականատեսը եղած եմ անձամբ: Ասկէ երեսուն և վեց տարիներ առաջ Արմաշու Զարխափան Ս. Աստուածածնի եկեղեցւոյն մէջ Օրմանեան Սրբազանի միջոցաւ Աստուած իրեն հարցուց թէ՛ կը սիրե՞ս զիս: Ու Սրբազանը կը պատասխանէր թէ՛ կը սիրէր, և Փրկիչը քահանայութեան աստիճանին հետ կը յանձնէր անոր իր ոչխարները՝ որպէսզի արածէ զանոնք:

«Երկրորդ հարցումը ասկէ քսան և մէկ տարիներ առաջ եղաւ Ս. Էջմիածնայ մայր տաճարի մէջ Հոգեւոյս Իգմբրեան Կաթողիկոսի միջոցաւ, երբ հոն դացած էր Սըրբազանը եպիսկոպոսական աստիճանին կոչուելու: Այն ատեն ալ կը պատասխանէր նոյնը և կը յանձնուէր իրեն հօտ մը, զոր

պէտք էր արածէր Քրիստոնէութեան արօտին մէջ:

«Ու այսօր, երրորդ անգամ ըլլալով, այս նուիրական և պատմական վայրին մէջ, Տէրը կրկին կը հարցնէ իրեն՝ Վեհափառ Կաթողիկոսի միջոցաւ՝ թէ՛ կը սիրե՞ս զինք. ու ահա բոլորս ալ տեսանք և իմացանք թէ՛ ինչպէ՞ս ան իր գլուխը ծակց Աստուծոյ լուծին ներքև ու արտասանեց իր «Այո»ն: Աւրեմն իրեն դարձեալ կը պատասխանուի. «Արածէ Տիրոջ ոչխարները»:

. . . «Ակամայ կը յիշեմ գրուած մը Դործք Առաքելոցէն: Պօղոս Առաքեալ երբ բանտարկուած էր Պաղեստինեան Կեսարիոյ մէջ, Երուսաղէմէն այցելութեան եկող Ագրիպպաս անուանական թագաւորը հետաքրքրուեցաւ անով ու անոր խնդրով և հարցուց թէ՛ ինչո՞ւ բանտարկուած էր Պօղոս: Հռովմայեցի իշխանաւորը Փետրոս պատասխան տալով ըսաւ. «Տէր իմ արքայ, այս մարդուն խնդիրը բոլորովին տարօրինակ բան մըն է, որովհետեւ ան կը քարոզէ Յիսուս անունով հրեայի մը մասին և կը պընդէ թէ չէ մեռած ան այլ կ'ապրի»:

«Այսօր ալ շատեր մեր թշնամիներէն և դուցէ բարեկամ կարծեաւորներ ալ կ'ըսեն թէ մեռած է այս Ագգը: Բայց մենք մեր կուրծքին զարնելով կ'ըսենք, ո՛չ, մենք չենք մեռած, քանի մենք ունինք լոյսը, որ կը լուսաւորէ մեր ուղին, և այս օրուան այս տօնը ապացոյց մըն է թէ մեր լոյսը մեզի հետ է և քանի այդ լոյսը ունինք կ'ապրինք մենք և կը քալենք մեր ճակատագրի ցոյց տուած ճամբով:

«Հայ ժողովուրդ, այն լապտերը զոր ունինք՝ մեր Առաքելական Եկեղեցին է. Հից. Եկեղեցին հայուն խղճմտանքն է ու անոր հաւատքը. Հատ բան կորսնցուցինք, սակայն չկորսուեցանք:

«Երկու տարի առաջ երբ Կաթողիկոսական Պատուիրակի հանգամանքով Եւրոպայի հայ գաղութները կ'այցելէի, հանդիպեցայ Հարաւային Իտալիոյ մէջ քաղաք մը, ուր եօթնասուն հայ ընտանիքներ կային. Հատ կարօտով և մեծ յուզումով քովս եկան: Եւ երբ հարցուցի թէ ի՞նչ կ'ուզեն, անոնք պատասխանեցին թէ հետերին մէջմէկ սրուակ բերած են և կը խնդրեն որ Լուսաւորչի Մեղոնով ջրօրհնէք

մը կատարեմ և տամ իրենց որ այդ սրուակներով տուններն տանին»։

Շարունակելով Սրբազանը՝ յորդորեց ժողովուրդը Լուսաւորչի Միւսոնի լոյսէն նշոյլ մը տանիլ հետերնին և անով լուսաւորուիլ։

Ապա յանուն հայ հոգեւորականութեան, և մասնաւորապէս անոնց անունով որոնք նահատակութեամբ իրենց կեանքերը տուին Ազգին ու եկեղեցիին, սրտագին շնորհաւորութիւններ ուղղեց Աթոռակից Սրբազանին, ինչպէս նաև Վեհափառ Կաթողիկոսին։

Գարդէն յետոյ «Ողջոյն»ով ներկայ եկեղեցականներ համբուրեցին զազաթն ու Աջը նորոգ օծեալ Կաթողիկոսի. և շարունակուեցաւ Ս. Պատարագը։ Ժամարար Ս. Կաթողիկոսին առնթրեց մնացին Տ. Տ. Թորգոմ և Սրտաւազդ Սրբազաններ իրենց պատարագի զգեստներով։

ԵՆՈՐՀԱՆՈՐՈՒԹԻՒՆԷՐ

Պատարագի վերջանալուն, Վեհ. Աթոռակից Կաթողիկոս, դպիրներու երգեցողութեամբ և եկեղեցական զասուն առաջնորդութեամբ և զգեստաւորեալ երկու Սըրբազան Հարց ընկերակցութեամբ առաջնորդուեցաւ Ազգ. Մանկապարտէզի նորաչէն սրահը, ուր արդէն բազմած էին Վեհ. Տ. Սահակ Կաթողիկոս, եպիսկոպոսներ և այցելու հիւրեր, որոնք էին կառավարական պաշտօնեաներ, հոգեւոր պետեր բոլոր յարանուանութիւններէ, պատգամաւորներ, և այլն։

Հոն շնորհակալութիւն յայտնուեցաւ ներկաներուն ֆրանսերէն լեզուով՝ Գեր. Տ. Թորգոմ Սրբազանի կողմէ և Հայոց վերայ գոյնատով խօսեցաւ Նախկին Նախարար Շաքիր Նիյմէթ Պէյ։

Հիւրերը բոլորն ալ շնորհաւորեցին երկու Վեհափառ Կաթողիկոսները և մեկնեցան սիրով։

Ժողովուրդը գոհ և ուրախ սրտով Աջերը առնելով իր Վեհափառ Հարց մեկնեցաւ՝ օրուան վեհ արարողութեանց օրհնութիւններով և օծութեամբը լցուած սրբուերով։

Հալիպ, 1 Մայիս, 1931

Գ. Վ.

Ս. ՅԱԿՈԲԻ ՆԵՐՍԷՆ

ԿԱՆՏԵՐԲՈՒՐԻԻ ԱՐԲԵՊԻՍԿՈՊՈՍԻՆ
ԱՅՅԵԼՈՒԹԻՒՆԸ ԵՐՈՒՍԱԿԷՄ

Ս. Յարութեան Տաճարին մէջ.

Կանտերբուրիի Սրբազան Արքեպիսկոպոսը, որ առնէ մ'ի վեր կ'ազնկալուէր արդէն Երուսաղէմի մէջ, ապրիլ 15-ին զՀ. օրը ժամանեց Ս. Քաղաքս եւ հիւրընկալուեցաւ Պաղեստինի Բարձր Կոմիսիոնութեան Պաշտօնատան մէջ։

Ապրիլ 16-ին եՀ. օրը ժամը 10.15ին Արքեպիսկոպոսը, առաջնորդութեամբ Երուսաղէմի Վեհափառ Կառավարչին և քաղաքիս Անգլիկան եպիսկոպոս Մակ Իննէս Ս.ի, և ուրիշ հետեւորդներով այցելեց Ս. Յարութեան Տաճարը։

Բարձրագատիւ հիւրը իր այս այցելութեանց ընթացքին եկեղեցական սեւէ զգեստ հագած չէր։ Իր վրան ունէր իր մանիշակագոյն վերարկուն (cassock) և գլուխը դրած էր փոքրիկ գտակ մը։ Ունէր արարողական ընդունելութիւն չկատարուեցաւ միջեկեղեցական սրբավայրերու մէջ։

Յոյն և Հայ միաբանութենէն եպիսկոպոսներ և վարդապետներ ստորական սեւ զգեստներով Ս. Յարութեան Տաճարին դռնէն, ուրտեղ յոյն և հայ եպիսկոպոսներ եւ երկու տեսուչներ անոր ներկայացուեցան, բարի գալուստ մաղկեցին Արքեպիսկոպոսին՝ և անոր հետ քայիցին, երբ ան կը պտտէր և ուխտ երկրպագութիւն կ'ընէր սրբավայրերու մէջ։

Լատինաց միաբանութենէն ոչ ոք երեւցաւ մէջնալ. անոնք զգուշացան եկեղեցական տեսակետով ունէր ուշադրութիւն ընծայել Անգլիկան Պրիմատին։ Ս. Յարութեան տաճարին դուռ լատինական մատուռին մէջ իսկ, ուր մտաւ Արքեպիսկոպոսը՝ լուսարար մը կը գտնուէր միայն։

Արքեպիսկ. Կոզմոս Լանգ առաջին անգամ երկրպագեց Պատանառեղոյն. անկէ անցաւ Ս. Գերեզման. յետոյ՝ Ս. Գողգոթա. ասկէ իջնելով դարձաւ Ս. Գերեզմանի ետեւէն, մտնելով Ս. Յովսէփ Արեմաթացիի մատուռը և գերեզմանը, որ Հայոց կը պատկանի, և ուր Ասորիներ պատարագ ընելու իրաւունք ունին։ Ապա մտաւ Պարտէզ և լատինաց մատուռը, հոն տեսնելով նաև խաչակրաց ժամանակէն մնացած մէկ քանի առաքելներ՝ որոնք լատիններուն են։ Պարտէզէն ելնելով՝ Յունաց Մայր եկեղեցիին ետեւէն չըջան ընելով՝ իջաւ Հայոց Ս. Լուսաւորիչ մատուռը, զոր օտարազգիներ Ս. Հեղինէի մատուռ կը կոչեն։ Այս մատուռը Ս. Յարութեան Տաճարին հնագոյն մասն է, և գեղեցիկ ու թանկագին հնութիւն մըն է պատմական և հարատւապահական տեսակէտով։ Արքեպիսկոպոսը հոս ալ երկրպագեց և իջաւ աւելի վար Գիւտ խաչի քարայրը։ Ասկէ ելլելէ վերջ՝ եկաւ Յունաց սեպհական Մայր եկեղեցին։ Այս եկեղեցին առանձինն Յունաց բաժինն ըլլալով՝ յոյներ զգեստաւոր

ւորեալ և «հրաշափառ» ընդունեցին Արքեպիսկոպոսը, փոքր պաշտամունք մըն ալ ընկելով, որուն սկիզբը յոյն եպիսկոպոս մը կարն ուղերձ մըն ալ կարգացւոյ ասոր պատասխանեց Արքեպիսկոպոսը:

Այս անցաւ Գողգոթային տակի Աղամայ մատուռը, ու անկէ ելնելով մեկնեցաւ՝ Յոյն և Հայ կրօնաւորներէն հրաժեշտ առնելէ ետք: Ելքի պահուն Ս. Եարուսեման դրան առջև լուսանկարներ ալ առնուեցան:

Ս. Յակոբեանց Վանքին մէջ.

Նոյն օրը ժամ 12.15-ին Արքեպիսկոպոս կողմոս Հանգ ալցելոյց Ս. Յակոբեանց Վանքը: Միաբանութեան մեծ ու փոքր անդամները Վանքի դռնէն խոնկելով և վարդի ջուրով ընդունեցան բարձրադասիւ հիւրը, և առաջնորդեցին զայն Պատրիարքարան: Եպիսկոպոսներ՝ Պատրիարքարանի Գաւիթին դռնէն, իսկ Տեղապահ Սրբազանը Դահլիճին դռնէն զմաւորեցին զայն, և առաջնորդեցին Դահլիճը: Այս տեղ Պատրիարքական Տեղապահ Սրբազանը յոյժ սիրալից տեսակցութիւն մ'առնեցաւ Արքեպիսկոպոսին հետ, որ շատ համակրական և անկեղծ ու ջերմ արտայայտութիւններ առնեցաւ մեր Եկեղեցիին եւ Ազգին հանդէպ: Անդիբերէն մի քանի խօսք ալ ուղղեց միաբանութեան՝ տեղեկանալով որ անոնցմէ շատեր անգլերէն գիտեն:

Բնակչիքով եւ այլ մեծաբանքներով հիւրասիրուելէ ետք՝ Արքեպիսկոպոսը ելաւ՝ կէս ժամէ աւելի կեցած ըլլալով:

Պատրիարքարանիւ Դահլիճէն իջաւ Ս. Յակոբեանց Մայր Տաճարը. հոս ալ իրեն բացատրուելով տեղւոյն նշանակութիւնը՝ ուխտ և երկրպագութիւն ըրաւ եւ աղօթեց առջևն Աւագ Սեղանին, որուն տակ աւանդութիւնը թաղուած կ'ընէ Յակոբոս Տեսնեցողայր Առաքեալը: Այս անցաւ Ս. Գլխաղի մատուռը. այստեղ եւ ծննդադրելէ և երկրպագելէ ետք՝ անոր ցուցուեցան մի քանի եկեղեցական առարկաներ:

Ժամը 3. Մ. մէկը քառորդ կ'անցնէր արդէն, երբ բարձրադասիւ հիւրը հրաժեշտ առաւ, և վանքին դուռը բոլորին հետ ձեռք թօթուելէ և Տեղապահ Սրբազանին հետ եղբայրական սիրոյ համոյրներ փոխանակելէ ետք (որ արեւելեան սոփորութիւն մըն է ինքնին) մեկնեցաւ լաւագոյն տպաւորութիւններով:

Փոխադարձ այցելութիւն.

Նոյն օրը յետ միջօրէի Պատրիարքական Տեղապահ Սրբազանը հետն ունենալով Գեր. Տ. Մկրտիչ Եպոսը, Հոգ. Տ. Կիւրեղ վրդ.ը, Թարգման Հոգ. Տ. Պարգե վրդ.ը և Դիւանապետ Տիար Կ. Նուրեանը, փոխադարձ այցելութիւն տուաւ Կանտերպուրիի Ս. Արքեպիսկոպոսին՝ Բարձր կոմսերութեան ապարանքին մէջ:

Լուսանկարն Երեսօտի.

Այս այցելութեան փերձնաւուրն Տեղապահ Սրբազանին յանձնուեցաւ Ն. Արք. Բարձրութիւն

Ալիս Աթլոնի կոմսուհիին անձամբ առած լուսանկարը Տեղապահ Սրբազանին՝ որուն շուրջը կեցած էին մէկ քանի վարդապետներ:

Լուսանկարին վրայ Ն. Բ. կոմսուհիին հետեւեալ ինքնագիր տողերը կային.

«Un petit souvenir d'une très intéressante et impressionnante visite. Alice, Comtesse d'Athlone.»

Յերթեմէի մէջ.

Ապրիլ 18-ին Արքեպիսկոպոսը այցելեց Բիթղիճէմի Ս. Ծննդեան Տաճարը, ժամը 10-ին:

Այստեղ ալ ընդունուեցաւ նոյն ձեռով ինչպէս Ս. Եարուսեման Տաճարին մէջ:

Յունաց Վանքին Տեսուչը իրենց աւագ սեղանին առջև կարգաց զարձեալ փոքրիկ ուղերձ մը՝ որուն պատասխանեց Արքեպիսկոպոսը շնորհակցեց և իմաստուն քանի մը խօսքերով, ուր անկարկեց նաև անկեղեցական այն օրուան՝ ուր եկեղեցիներու միջև բաժանումը պիտի վերնայ:

Այս ուղերձէն յետոյ՝ Ս. Ծննդեան Այլին հաբաւային դռնէն վար իջաւ, ուխտ և երկրպագութիւն ըրաւ Ծննդեան Տեղւոյն և Մատուրն վրայ:

Ասկէ ետք՝ ստորերկրեայ դուռնէն անցաւ Յերոնիմոսի ճգնարանը և գերեզմանը, ուրկէ հոգարձաւ և նոյն ստորերկրեայ դուռնէն Ս. Այլը մտնելով՝ Հիւսիսային դռնէն վեր ելաւ Տաճարի Հայոց բաժինը, Հոս ալ, ինչպէս ամէն տեղ, իրեն բացատրութիւններ տրուեցան տեղւոյն պատմութեան և սեփականութեան շուրջ: Երկրպագեց Հայոց սեղանին առջև, և յետոյ Սիւնազարդ Դահլիճէն անցնելով, ուր ուշադրութիւնը գրաւեց Կիլիկեան շրջանէ թագաւորական թանկագին հայկական յիշատակ մը եղող փայտեղէն դուռը, մեկնեցաւ հողեպարտ այս սրբատեղին և բիւզանդական բաւոյրկայի լաւագոյն նմոյշ մը տեսնելէ ետքը:

Լուսանկարներ և Նամակ.

Նորին Սրբազնութեան Ս. Յակոբեանց Վանքին տուած այցելութեան առթիւ առնուած լուսանկարներէն քանի մը հատ իբր յիշատակ Պոք. Տեղապահ Սրբ. Հօր կողմանէ մասնաւոր նամակով մը զրկուած էր Արքեպիսկոպոսին, որ այդ առթիւ Պոք. Տեղապահ Սրբազան Հօր ուղղած է ինքնագիր նամակ մը, որուն թարգմանութիւնն է հետեւեալը. —

ԿԱՌԱՎԱՐԱԿԱՆ ՊԱՏՏՕՆԱՏՈՒՆ
ԵՐՈՒՍԱԿԷՄ
18 Ապրիլ 1931

Գերաւորն Տ. Մեսրոպ Ս. Եպիսկոպոս Նաման
Տեղապահ Պատրիարքութեան Հայոց Երեսօտեմի.

Գերաւորն Եղբայր.

Թոյլ տուէք ինձ ջերմագին շնորհակալութիւններս յայնչեղութեան Ձեզ այն բարեհաճութեան համար զոր ունեցաք ինձ զրկելու իմ Պատրիարքարանի այցելութեան առթիւ առնուած հիւսիս լուսանկարները: Պիտի պահեմ ու մեծա-

պէս պիտի գնահատեմ զանոնք իբրեւ յիշատակ այցելութեանս, որմէ չափազանց գոհ մնացած եւ զգածուած եմ: Ես իրական եւ ի քրիստոս եղբայրութեան եւ միութեան շնորմագին եւ անկեղծ միմեյորտի մը մէջ զգացի հոն ինքզինքս:

Թող օրհնէ Աստուած ու առաջնորդէ Ձեր հրեշտակներն Եկեղեցին ներկայ դժուարին ժամանակին մէջ եւ պաշտպանէ Ձեր բազմաշարժար ժողովուրդը: Այս է մաղթանքը Ձեր սիրակցորդ եղբոր ի քրիստոս:

(Ստորագրութիւն)
ԿՈՉՄՈՍ ԿԱՆՏՈՒԱՐ

Հ Ե Ռ Ա Գ Ի Ր Ն Ե Ր

Տ. ԲԱՐԳԻՆԻ ԿԻՂ. Ի ՕՓՄԱՆ ԱՌԹԻԻ

Նորին Ս. Օծուծիւն Կիլիկիոյ Բարգէն Արքեպիսկոպոսի Օծման առթիւ, Ս. Աթոռոյ Պատր. Տեղապահ Գեր. Տ. Մեթրոպ Սրբազանի կողմանէ շնորհաւորական հեռուեալ հեռագիրները ուղղուեցան Հայէպ. Նորին Ս. Օծուծիւն Տ. Սահակ Ս. Կաթողիկոսին եւ Աթոռակից Ն. Ս. Օծուծիւն Տ. Բարգէն Կաթողիկոսին:

(Պատճեն քաղմանութիւն)

Թիւ 109 10-8 Երուսաղէմ, 26 Ապրիլ 1931

Մերոսին Սահակ

Կաթողիկոս Հայոց Կիլիկիոյ,

Հայէպ

Շնորհաւորութիւններ Ձեր Սրբութեան Աթոռակից Ն. Սրբութիւն Բարգէնի օծման առթիւ: Ձեզ կը մաղթենք երկար կեանք եւ երջանիկ ու խաղաղ շարունակումը Ձեր քահանայապետութեան:

Տեղապահ

ՄԵՍՐՈՊ ԵԳՐԱԳՈՍ

Թիւ 109 15-8 Երուսաղէմ, 26 Ապրիլ, 1931

Մերոսին Բարգէն

Արքեպիսկոպոս Հայոց Կիլիկիոյ,

Հայէպ

Մենք եւ Մեր Ս. Յակոբեանց Միաբանութիւնը կ'ուզենք անկեղծ շնորհաւորութիւններ՝ Ձեր Սրբութեան օծման առթիւ: Ձերմագին կ'աղօթենք Նախախնամութեան տալ Ձեզի երկար եւ առողջ կեանք, կատարելու համար Ձեր ծառայութիւնները հանդէպ մեր Սուրբ Եկեղեցիին եւ այն հօտին որ յանձնուած է Ձեր հոգեւոր խնամքին:

Տեղապահ

ՄԵՍՐՈՊ ԵԳՐԱԳՈՍ

Շնորհաւորական դատ հեռագիրները ուղղած են Ն. Ս. Օծուծիւն Տ. Բարգէն Կաթողիկոսին՝ նաեւ իր նախկին սանէր երուսաղէմի մէջ, տասը վարդապետներ, իրենց ուսուցչին յայտնելով իրենց երախտագրութիւնը եւ շնորհագրութիւնը:

Ժառանգութեամբ Վարժարանի Տեղապահին ալ դատ հեռագրած է իր շնորհաւորութիւնները՝ իբր ուսուցչական կազմի նախկին սրբազան անդամ:

(Պատճեն քաղմանութիւն)

Հայէպ, 26-4-31

Պատրիարքարան Հայոց՝ Երուսաղէմ

Այսօր օժեցինք Բարգէն Արքեպիսկոպոսը մեզ աթոռակից յաջորդ Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութեան:

ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ ՍԱՀԱԿ Բ.

ՄԵՐ ՈՒՆՏԱՌՈՐՆԵՐԸ

Այս տարի առաջին ուխտաւորները Պոլսէն ժամանեցին մարտ 3-ին եւ շարունակուեցան մինչեւ Աւագ Շարափ առաւօտ: Արտասահմանէն եւ կող ուխտաւորներուն ընդհանուր թիւն էր 254 անձ, հետեւեալ համեմատութեամբ: Պէյրութէն՝ 95 անձ, Հայէպէն՝ 68, Դամասկոսէն՝ 19, Եգիպտոսէն՝ (Աղեքսանդրիա եւ Գահիրէ) 47, Միջագետքէն՝ 7, Պոլսէն՝ 10, Տիգրանահերտէն՝ 7, Հիւս. Ամերիկայէն՝ 6, համագումար՝ 254 անձ:

Ինչպէս կը տեսնուի վերի համեմատական ցուցակէն, ուխտաւորներուն մեծամասնութիւնը Սուրիայէն եկած էին, այսինքն կէսէն աւելին: Այս թիւին մէջ չեն անշուշտ Պաղեստինի, Անդր-Յորդանանի այլեւայլ կողմերէն, ինչպէս նաեւ Յունաստանի եկող շուրջ 10-15 անձերը, ըստ այսմ միջին հաշուով 300 ուխտաւոր ունեցած ենք այս տարի: Ուխտաւորները, մեծ երկիւղածութեամբ եւ բարեպաշտական անկեղծ ոգով իրենց ուխտն ու երկրպագութիւնը կատարեցին Տնօրինական Սուրբ Տեղեաց մէջ, եւ մեկնեցան լաւագոյն տղաւորութիւններով եւ անջնջելի յիշատակներով:

«Երանելի լցեն որք սիրեցեն զԲեզ Երուսաղէմ եւ ցնծացեն նոյա ի խաղաղութեան փութ...» (Տողքի ժ.Գ. 18 Ծ.):

ՈՏՆՆՈՒԱՅ Ի Ս. ՅԱԿՈԲ

Ս. Յակոբի Ոսնուռայի արարողութիւնը, որ Պաղեստինի պաշտօնական շրջանակներուն մէջ հռչակ հանած է իբրեւ գեղեցիկ եւ յոյժ տղաւորիչ արարողութիւն մը՝ սօփորական շքեղութեամբ եւ հանգիստաւորութեամբ կատարուեցաւ ապրիլ 11-ին, հանգիստաւորութեամբ Ս. Աթոռոյ Տեղապահ Սրբազանի:

Ներկայ էին, ինչպէս ամէն տարի՝ տեղական եւ օտար պետական պաշտօնեաներ, հիւպատոսներ, եւ այլն:

Այս տարի հանդէսին ներկաներուն մէջ բացառիկ հիւրեր էին Ն. Բ. Արքեպիսկոպոս եւ Կանսուսին: Երգեցողութեան մէջ մասը (տաղերը եւ գանձերը) կատարուեցան տեղւոյ Ս. Թարմանաց վարժարանի սանուհիներու կողմէ, մէկ մասն ալ ժառանգաւոր զոյր եւ սարկաւազներու կողմէ:

Անդրկիւս Եպիսկոպոսը սօփորականին պէս Աւագ Սեղանէն հայկական խոյր ի գլուխ եւ շուրջառ ու գաւազան առած կարգաց վերջին Աւետարանին անդիւրեղներ:

Մասնաւոր կարգադրութիւններ ալ եղած էին ուխտաւորներուն համար՝ որպէսզի բոլորն ալ կարենան ներկայ ըլլալ եւ տեսնել օսնուռայի գեղեցիկ եւ յուզիչ արարողութիւնը:

Հակառակ խոնուած քաղմութեան՝ ամբողջ արարողութեան ընթացքին տիրեց վայել կարգապահութիւն եւ պատշաճ երկիւղածութիւն:

Լ ՈՒՍԱԽՈՐԵԱ

13 Ապրիլ

Երուսաղէմի յատուկ զատկական այս հանդէսն ալ կատարուեցաւ կանոնաւոր, խաղաղ և տղաւորիչ: Պատահական ճամբորդներ, մասնաւորապէս սկեպտիկ մարդիկ, անտարբեր չըջիկներ և ամերիկացիներ, և առհասարակ այնպիսի անձեր որոնք ընդհանրապէս խորհուրդի և հոգեւոր իրերու հանդէպ անզգայ են՝ Լուսաւորեայի այս արարողութեան մասին, որուն կը մասնակցին միաժամանակ չորս ազգեր, աննպաստ կ'արտայայտուին՝ զայն նկատելով կրօնական բովանդակութիւնէ և իմաստէ զատարկուած՝ հին սովորութեան վերջամասնութիւն մը: Ինչ սխալ ու ծանծաղ զատուած մըն է սակայն այս, դատուած մը՝ որ երբեմն զարգացած անձերն իսկ կը մոլորեցնէ:

Ճրագալոյցի առաւօտուն զոց կ'ըլլայ Ս. Յարութեան Տաճարին դուռը և անհամար բազմութիւն մը, ամէն լեզուներէ՝ խոնուած դրան առջև առտուընէ ի վեր կը սպասէ: Հայ Միաբնուութիւնը կողքայ ժամը 8.30-ին, կը ճեղքէ բազմութիւնը, և հայ վարդապետը բանալին կուտայ մանձետական դռնապանին՝ և կը հրամայէ որ բանայ: Ժամերով ժողովուրդը կը հոսի ներս՝ հեղեղի նման, թիւ մը տեղ չի մնար՝ Ս. Գերեզմանին շրջապատը՝ ուր մարդ կեցած չըլլայ: Մեծ Տաճարին մէջ ո՛չ մէկ կանթիկ կայ վառած: Մարդիկ ոտքի վրայ՝ անկկառոյց կը սպասեն ժամերով՝ դարձած դէպի Ս. Գերեզմանը: Եւ անկէսորէն ետք Ս. Գերեզմանի փոքր մատուռին պզտիկ մէկ բացուածքէն արձակ մը բոց դուրս կուգայ: ցնծութեան ձայնը ալեծածան կը ծաւալի տաճարին մէջ: մէկ վայրկեան շանցած՝ ամէն մարդ լոյսի ջահ մ'ունի իր ձեռքը:

Ինչքան մարդիկ կրօնական ամէնէն ազնիւ զգացումներով կը լեցուին այդ պահուն: Երբան աչքերու բախտութեան արցունքներով կը լճանան: Յարութեան խորհուրդն արտայայտող յուզիչ այս արարողութիւնը շատերուն համար ոգեւորութեան աղբիւր մը կ'ըլլայ, և սիրտը փառաւորութեամբ և օրհնութեամբ կը պոռթկան:

Բայց ամէն մարդ չի կրնար տեսնել այս իրողութիւնը՝ երևոյթներու մակերեսին տակ: Անոնք կը տեսնեն միայն այնպիսիները՝ որոնք անարժէք շարժառիթներով կը գտնուին հոն:

Այս տարի՝ ամէն զոսակարգէ և բազմաթիւ ցեղերէ (Յայն, Հայ եգիպտացի, Ասորի են. ևն.) այս բազմութեան մէջ ո՛չ մէկ անկարգապահութիւն պատահեցաւ, հակառակ որ մարդիկ մէկէն մինչև հինգ ժամ ամենաանեղ զրբքի մէջ ոտքի սպասեցին մինչև վերջ: Հայ ուխտաւորներու լաւագոյն տեղերը տալու ջանք թափուեցաւ Հայոց բաժնին մէջ:

Լուսաւորեայի հանդէսին ալ՝ Ն. Բ. Արլոնի Կոմսը և Կոմսուին Ներկայ եղան՝ Յունաց բաժնին մէջ տեղեր յատկացուած ըլլալով իրենց:

Նոյն ճրագալոյցի օրուան մէջ, կէսօրին մօտ էր որ Կոմս Զեպլին գերմանական օդանաւը սա-

ւառնեցաւ Երուսաղէմի վրայ, մեծ հանոյք և խօսակցութեան նիւթ պատճառելով քաղաքին մէջ:

Մ Ե Ռ Ե Լ ՈՅ

13 Ապրիլ

Զատիկի Մեռելոցի օրը Երուսաղէմի հայութիւնն ալ իր պատշաճ մեծարանքն ու յիշատակը նուիրեց Մեծ Պատերազմի մեր ցահասկներուն: Այդ օրը Ս. Պատարագը Ս. Փրկչայ վանքը կը մատուցուի:

Այս առթիւ տեղւոյս խումբ մը Այնթապցիներուն վախաբքին համաձայն մասնաւոր հոգեհանգստեան պաշտօն կատարուեցաւ Այնթապի Հեռագմարսին ինկած քաջ նահատակներուն համար:

Արարայի պատերազմին ինկածներուն շիրմին կոթողին շուրջ ալ ընդհանուր հանգստեան մ'ըսուեցաւ, որմէ ետք Ապրիլ 14-ի յիշատակին համառօտ կերպով խօսեցաւ Հոգ. Տ. Տիբան Վարդապետ, իսկ Այնթապի հեռամարտին ինկողներուն յիշատակին՝ Տիար Հայկազուն Քէշիշեան:

ԱՇԽԱՐՀԱՄԱՏՐԱՆ ԿԻՐԱԿԻ

Ապրիլ 26-ին, Կանաչ Կիւրակէի օրը Երուսաղէմի մէջ Հայոց պատարագը Ս. Գերեզմանի վրայ է: Տպաւորիչ արարողութիւն մ'եղաւ Աշխարհամատրան Կիւրակէի հանդիսութիւնը այս տարի ալ:

Իմաստալից և աղուոր քարոզ մը տուաւ պատարագիչ Սրբազանը, Ս. Աթոռոյս Պատր. Տեղ. Տ. Մեսրոպ Եպիսկ. ի վեր հանելով եկեղեցիին ուժը, զոր ցուցուցած է դարբէ ի վեր, և անոր դերը՝ ընկերութեան մէջ:

Ս. ԱԹՈՌՈՅՍ ՀԱՆԳՈՒՅՆԱԼ ՊԱՏՐԻԱՐԻՒՆ

ՄԱՀՈՒԱՆ ՏԱՐԵԿԱՐԳԸ

Ս. Փրկչայ վանքին մէջ, Մայիս 3 կիր. առաւօտուն, Հոգեւոյս Դուեան Պատրիարքին գերեզմանին մօտ Ս. Պատարագ մատոյց Տ. Մկրտիչ Սրբ. Եպիսկոպոս՝ ի հանդիստ հոգեւոյն Ս. Աթոռոյս Երջանկայիշատակ Աթոռակալին խուռն բազմութիւն մը ներկայ էր պատարագին՝ մահուան տարիլիցին առթիւ իր յարգանքի տուրքը տալու մեծ Հայրապետին՝ անոր աստուածահանոյ կեանքն ու գործը խորհրդածութեան առարկայ ընելու հեռգոյն համար աղօթելու համար: Պատարագէն ետք՝ ամբողջ Միաբնութիւնը ծաղկազարդ գերեզմանին վրայ հոգեհանգիստ կատարեց և իր պետին յիշատակը պատուեց:

Պատարագիչ Սրբազանը իր դամբանական քարոյին մէջ Դուրեան Սրբազանը նմանցուց զինուորի մը՝ որ յիսուն տարիներ կոտակեցաւ քրիստոնէութեան և զատարակութեան դատին համար, իբրեւ կրօնաւոր և իբրեւ ուսուցիչ: Յիշեց թէ ինչպէս երբ 1921-ին Միաբնութիւնը

գացած էր Դուրեան Սրբազանին՝ անոր Գառնիարք ԸԼԱՐԸ Հնորհաւորելու, անմահն Դուրեանի աչքերը լեցուած էին արտասուքով և բաժնէր թէ պիտի ընդունէր պատրիարքութիւնը՝ որպէսզի իր վրէժը լուծէր, Արմաշի իր աշակերտունի տրուած հարուածին վրէժը: «Էւ Դուրեան լուծեց իր վրէժը, ըսաւ Սրբազանը, և այսօր իր ցուրտ դամբանէն իր պատգամը կուտայ Ժողովուրդին և իր աշակերտներուն — զինուորիկ Հայաստանեայց եկեղեցւոյն համար»:

Ն Ի Վ Ո Ւ Ա Ե Ռ Ի Վ Ա Յ Ի Յ Ո Ւ Ե Լ Ե Ա Ն Ի Ն Ա Ռ Թ Ի Ի

Ռուսէն մեծանուն հայասէր Պրոֆ. Նիկոլայ Երզկայի ծննդեան վաթսուամեակին առթիւ Ս. Աթոռոյ Գառն. Տեղապահ Սրբազանի կողմէն հետեւեալ շնորհաւորական հեռագիրը ուղղուեցաւ Պառքէշ, Հայ Մշակոյթի Բարեկամներու Ընկերակցութեան —

(բաղդ-մուրիւն)

Թիւ 1Ը9Ծ73 Երուսաղէմ, 24 Ապրիլ 1931
Հայ Մշակոյթի Ընկերակցութիւն
Ե. Ք. 555.

Պուրէտ

Կր խնդրենք հաղորդել Երուսաղէմի Հայոց Գառնիարքարանին անկեղծ շնորհաւորութիւնները մեծանուն մարդասէր և հայասէր Պրոֆ. Նիկոլայ Երզկայի, իր յորելանին առթիւ: Սրահաւորներն և երկար կեանքի և առողջութեան մաղթանքներ են որքը բխին մեր սիրտերէն ուր պահուած կայ իր թանկագին և համարաւոր

Տեղապահ

ՄԵՍՐՈՂ ԵՊԻՍԿՈՍՈՍ

(Նոյնին Պատասխանը)

Պուրէտ, 1 Մայիս 1931

Պատրիարքական Տեղապահ

Մեսրոպ Եպիսկոպոս

Երուսաղէմ

Ջերմասէս շնորհակալ եմ Ձեր Գերապատեւութեան՝ բարի խօսքներուն համար՝ զորս ինձի կուղղէք գործի մը համար՝ որպիսին է իմս իբրեւ անձնուրէ բարեկամը Ձեր հին և ազնիւ կողքին՝ Ձերիններուն նման օրհնութիւններ մատնաւորապէս թանկագին են ինձի համար:

ՆԻՎՈՒ Ա ԵՌԻՎԱ

Պ Ա Շ Տ Օ Ն Ա Վ Ա Ն Ք

Եւրոպացւոց Ս. Զատիկ Տօնին առթիւ, 7 Ապրիլին, Գեր. Տ. Գառն. Տեղապահ Սրբազանը, Միաբանութեան Հոգեւորական անդամաց հետ միասին շնորհաւորական այցելութիւններ տուաւ Ֆրանկիսկեաներու Կիւտղոյին, Լաթինաց Պատրիարքարանին, Անգլիկան Եպիսկոպոսին, Յոյն Կաթոլիկաց Փոխանորդին և Սիոնի Կեմոս Կաթոլիկաց Միաբանութեան Մեծաւորին:

Պար. Տեղապահ Գեր. Տ. Մեսրոպ Սրբազան, Ս. Զատիկ առթիւ Գառնիարքարանիս Դանիէին մէջ ապրիլ 13-ին ընդունեց շնորհաւորական այցելութիւնները Ֆրանկիսկեանց Կիւտղոսին, Լաթինաց Ս. Պատրիարքին, Անգլիկաց Մաթ-Իննիս Ս. Եպիսկոպոսին, Ռուսաց Գեր. Տ. Ամաստս Եպիսկոպոսին, Կաթոլիկաց Ս. Քիւր Բայի, Պաղարքանի վսեմ. Բ. Գոմիսէրի կողմանէ իր թիկնապահին և Պաշտօնատար Բուհի Պէյ Ապստօնի և անձնական Բանուղար Մր. Կրսի, Բաղաւապէ Բաղրպ Պէյ Նէ-

շախլիյի, Ասորաց, Ղազաց Հապէտաց վանքերու Տեսուներուն, Յոյն Կաթոլիկաց Փոխանորդին, Ամերիկեան, Ռուսական, Լիւթերական և Եթովպական Հիւպատոսներուն, Սիոնի Երեւելիներէն Շէյխ Մաննաս Է. Բ. և այլ անձնաւորութեանց:

Պար. Տեղապահ Մեսրոպ Սրբազան, Միաբանութեան Հոգեւորական անդամաց ընկերակցութեամբ, Ս. Զատիկ առթիւ շնորհաւորական այցելութիւն տուաւ Յունաց Պատրիարքարանի և Ասորաց, Ղազաց ու Հապէտաց վանքեր Ապրիլ 14-ին:

Երուսաղէմի Յունաց Պատրիարքական Փոխանորդ Սրբազանը երկու Եպիսկոպոսներով և իր Միաբանութեան Հոգեւորական անդամաց ընկերակցութեամբ Ս. Զատիկ առթիւ շնորհաւորական փոխադարձ այցելութիւն տուաւ Պատրիարքարանին 15 Ապրիլին, և Դանիէին մէջ ընդունուեցաւ Պար. Տեղապահ Սրբազանի և Միաբանութեան Հոգեւորական անդամաց կողմանէ:

Թիւրքիոյ Հանրապետութեան Երուսաղէմի Նորմալի Ընդհ. Հիւպատոս Վսեմ. Ասորի Տիւրքի Պէյ Պատրիարքարանս այցելեց ապրիլ 14-ին և Դանիէին մէջ ընդունուեցաւ Պար. Տեղապահ Սրբազանին կողմէ: Հետեւեալ օրը, Նորին Սրբաւորութիւնը, հետն ունենալով Ա. Թարգմանը և Պր. Դիւանապետը փոխադարձ այցելութիւն տուաւ Թիւրքիոյ Պ. Ընդհ. Հիւպատոսին:

Պաղարքանի Կառավարութեան Չիֆ-Սեկրետար Մր. Է. Երկի. հետն ունենալով Բ. Գոմիսէրեան և Դանիէին մէջ ընդունուեցաւ Պար. Տեղապահ Սրբազանին կողմէ: Յարգելի հիւրերը մեծարուեցան թէյասեղանով:

Այն-Քէրիւնի մէջ գումարուող Կ. Վ. Շ. Ա. ի Մեծաւոր Արեւելիի Համաժողովին առթիւ, տեղւոյս Անգլիկան Սէնտ Ջորժ Մայր Եկեղեցիին մէջ ապրիլ 19, Կիրակի, կէսօրէն վերջ տեղի ունեցաւ կրօնական պաշտամունք մը, որուն ի գլխիւ Պատրիարքարանիս Ներկայ գտնուեցաւ Դարգացաց Տեսուչ Հոգ. Տ. Կիրակի Վարդապետ, և այդ առթիւ շնորհակալութիւն յայտնեց գանադան տեղերու մէջ հայ օրիորդներու մասին յիշալ ընկերակցութեան ջոյց տուած գնահատելի աջակցութեան համար:

Պար. Տեղապահ Սրբազան հետն ունենալով Ա. Թարգմանը, Ս. Զատիկ առթիւ շնորհաւորական այցելութիւն տուաւ Երուսաղէմի Ռուսաց Միաբանութեան Մեծաւոր Գեր. Տ. Ամաստս Արեւելիկոպոսին ապրիլ 20-ին:

Իոյամաց Դուրեան Գայրամի տօնին առթիւ Պար. Տեղապահ Սրբազանը Միաբանութեան Հոգեւորական անդամաց հետ շնորհաւորական այցելութիւն տուաւ Ապրիլ 27-ին Երուսաղէմի վսեմ. Մեծ Միւմբի Էմէնիսին, Քաղաքապետ Վսեմ. Բաղրպ Պէյ Նէշախլիին, Բ. Կոմիսէրեան և պաշտօնատար Բուհի պէյ Ապստօն Հախիւն, և քաղաքիս խալաճ Երեւելիներէն Ռուս Բեռնոլի Փաշա Հիւսէյնիյի, Այի Էմէնի ճաբալլանի և հանգ. Արիւմ Փաշայի բնակարանները:

Պար. Տեղապահ Սրբազան, հետն ունենալով Տ. Կիրակի Վարդապետը և Տիար Կ. Նուրեանը, Ներկայ գտնուեցաւ Պաղարքանի Կառավարութեան Չիֆ-Ջրասիս Վսեմ. Մալ - Դոննէի պարանքին մէջ տրուած թէյասեղանին, Ապրիլ 28-ին:

Պար. Տեղապահ Գեր. Տ. Մեսրոպ Սրբազան, հետն ունենալով Դարգացաց Տեսուչ Հոգ. Տ. Կիրակի և Ա. Թարգման Հոգ. Տ. Պարգի Վարդապետները 30 Ապրիլ Է. օրը այցելեց քաղաքիս Անկիլլեան Եպիսկոպոս Մար Իննէս Սրբազանին, և մասնակցեցաւ Եպիսկոպոսարանին մէջ տրուած թէյասեղանին:

ՍԻՈՆ ՆՈՒՐՈՂՆԵՐ 1931-Ի ՀԱՄԱՐ

<p>Ս. Ջ. Վ. Երսևադէմէն՝ Օր. Աղատունի Նահապետեանին, Մօնթէվիտէօ:</p> <p>Գուլումէնեան Սեպուհ Երսևադէմէն՝ Յա- կոբեան Տ. Վահրամ Բէնյ.ին, Կ. Պոլիս:</p>	<p>Ջէնեան Լեոն Պէյրութէն՝ Լազարեան Տ. Խորէն Վրդ.ին, Պոսթոն:</p> <p>Տէր Գրիգորեան Գրիգոր Բիշօնտէն՝ Տէր Ստեփանեան Տ. Մովսէս Բէնյ.ին, Գա- նատա:</p>
---	--

ՍՏԱՅՈՒԱԾ ԳԻՐԳԵՐ

9. ԶՈՄԱԽԼՈՒ (Կեսարիա). գրեց՝ Արիս Տ. Կ. Գալաշեան: Հrs. 20-
մախլուի Նպաստամասոյց Ընկերութեան: Կոչակ Տպարան, Նիւ Եորկ. 1930
Երես 168:

10. ՓՇՐԱՆՔՆԵՐ ԶՈՒՂԱՀԱՅ ԵՒ ՀՆԴԿԱՀԱՅ ԲԱՆԱՀԻՍՈՒԹԻՒՆՅԷՑ
(սաղեւ եւ ժողովրդական երգեր). 17-19րդ դար: Գրեց՝ Արամ Երեմեան: Ազգ.
Մասենադարան, թիւ ձիթ., Վիլնոյ, Մխիթարեան Տպարան. Երես 80. գին՝
1 ժրանկ:

11. ԱՐԱՅ ԳԵՂԵՑԻԿ. համեմատական բնական ուսումնասիրութիւն.
գրեց՝ Դոկտ. Հ. Աղեփաւոր Մասիկեան: Ազգային Մասենադարան թիւ ձիթ.
Վիլնոյ, Մխիթարեան Տպարան, 1930, Երես 341, գին՝ 4 ժրանկ:

12. ԻՍԼԱՄԸ ՀԱՅ ՄԱՏԵՆԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՄԷՁ. ա. Գրիգորի Տաթևա-
ցոյ ընդդէմ ճանաչ. բ. ի Քաշունէ Քաշածո: Ուսումնասիրեց եւ հրատա-
րակեց՝ Բաբգէն Եպս. Կիւլեւերեան: Վիլնոյ, Մխիթարեան Տպարան. 1930:
Ազգային Մասենադարան, թիւ ձիթ. Երես՝ 240, գին՝ 3 ժրանկ (Զեռագրի
չորս լուսասիւս պատկերներով):

13. ՄԱՏԵՆԱԳՐԱԿԱՆ ՀԵՏԱԶՅՈՒԹԻՒՆՆԵՐ. Դննութիւն եւ ընկալի.
Հասոր Գ. (8. Ղեւոնդ Երէց Պատմագիր. 9. Ղեւոնդ Երէց եւ Մովսէս Խո-
րենացի. 10. Հայ Բագրատունիներու տոհմածառը): Գրեց՝ Հ. Ներսէս Վրդ.
Ակիմեան: Ազգային Մասենադարան, թիւ ձիթ. Վիլնոյ, Մխիթարեան Տպա-
րան, 1930 Երես 331. գին 4 ժրանկ:

14. ԹՈՒՂԹ ՄԱԿԱՐԱՅ Բ. ԵՐՈՒՍԱՂԷՄԻ ՀԱՅՐԱՊԵՏԻ ԱՌ ՎՐԹԱՆԷՍ
ԵՊԻՍԿՈՊՈՍԱՊԵՏ ՍԻՆԵԱՅ ՅԱՂԱԳՍ ԿԱՐԳԱՅ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ: — Նպաստ մը Ձ.
դարու Հայոց Եկեղեցական Պատմութեան: Բնագիր եւ ընկալի: Ա. խառնա-
սիրեց՝ Հ. Ներսէս Վրդ. Ակիմեան: Ազգային Մասենադարան, թիւ ձիթ. Վի-
լնոյ, Մխիթարեան Տպարան, 1930. Երես 128, գին 1,50 ժրանկ: